MIR FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II
BROJ 22

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 31 MAJ 1949

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

Univerzitetska biblioteka
"Svetozar Marković"

Beograd, Bul. Crvene Armije 71
fah 349

O ONIMA KOJI IZNEVERAVAJU ISTINU U LITERATURI

BOGDANOVIĆ

Izgleda skoro nepojmljivo da i danas još, ili upravo baš danas, treba govoriti o istini u literaturi kao o vrhovnom kvalitetu svakog pravog umetničkog književnog stvaranja. Izgledalo bi, na prvi pogled, da bi to doista bio izlišan razgovor, toliko je danas već svakome jasno da ne može biti pravog književnog dela bez istinitog sadržaja, niti pravog književnika bez strasne stvaralačke istinoljubivosti. U to nekoga još ubeđivati značilo bi što i dokazivati aksiomu, koja se ne dokazuje: da su, recimo, dva i dva četiri, da je deo manji od celine, da nema uzroka bez posledice. I utoliko je zacelo čudnije što se ovaj i ovakav razgovor nameće baš u vezi s književnicima socijalističkog sveta, za koje je princip istinitosti davno potvrđen i učinjen obavezom a koji međutim počinju da izneveravaju istinu. Prećutkujući ili čak svesno ne govoreći istinu kad je reč o Jugoslaviji, oni izneveravaju socijalističku istinu uopšte, i bacaju ružnu svetlost na socijalističku kulturu u čiju istinitost ne bi smeo niko da posumnja.

A upravo bi u socijalizmu takva pojava morala biti nezamisliva. U zapadnim literaturama, koje se razvijaju pod uslovima građansko-kapitalističkog društva, sukob sa istinom, otpor prema istini, bežanje od istine pojave su koje se objašnjavaju pritiskom i diktatom reakcionarne klase, i koje se, zato, ako ne i opravdati, mogu bar razumeti. Literature kapitalističkog sveta imaju stalnu tendenciju otklanjanja od realizma, koji je sam sobom faktor razotkrivanja istine o samom tome svetu, a time i njegova kritika, pa i njegova negacija.

Ali ni u literaturama kapitalističkih zemalja vrhovni realistički princip uzdizanja istine do umetničkog književnoga sadržaja nije mogao i ne može biti ugušen, niti poništen. I tamo svaki pravi književni stvaralac ima i mora da ima pravilan odnos prema istini, koji ga neminovno, bez obzira da li sa više ili manje svesti, realistički upućuje. Tim pravilnim odnosom prema istini o životu u konkretno datim društvenim uslovima određuje se književni moral samoga pisca, formira njegov stvaralački karakter, učvršćuje njegova umetnička savest. I upravo tim svojim stvaralačkim moralom, karakterom i savešću pravi pisac se i pod uslovima kapitalističkog sveta brani od svakog imperativa koji bi od njega tražio da zatvori oči pred istinom, ili da je iskrivi, dakle da laže.

Čime mi danas, ako ne merom realizma, što će reći sumom umetnički ostvarene istine, određujemo naprednost i umetnički kvalitet onih književnih tvorevina kapitalističkog sveta, prošlih i savremenih, koje prihvatamo i preko kojih, nad kojima idemo dalje, u viši, socijalistički stupanj književnoga stvaranja?

Ako je, prema tome, za literaturu u socijalizmu pravi vid umetničkoga stvaranja realističko davanje umetničkih sadržaja, onda je i umetnički ostvarivati istinu neprikosnoveni stvaralački princip, a istinu poštovati vrhovno moralno načelo. Ako literatura u socijalizmu traži i nalazi novi realistički vid, socijalistički realizam, to samo znači da ona pre svega ova osnovna načela još oštrije, još obaveznije postavlja. Gorki je to naročito naglašavao. Određujući glavne odlike socijalističkog realizma, on je neumorno insistirao na zakonu istine, koji se tek u literaturi socijalizma, dakle pod uslovima pune društvene slobode, može i najpotpunije stvaralački primeniti. Po njemu, umetnički oživljavati »istinu u slobodi« prva je i osnovna odlika socijalističko-realističkog književnog postupka. Ali i prva moralna obaveza.

U našoj jugoslovenskoj socijalističkoj stvarnosti literatura je taj stvaralački princip i tu moralnu obavezu doista i prihvatila kao temelinu podlogu u svojim nastojanjima da se socijalističko-realistički usmeruje. Primenjujući pravilno uputstva koja marksizam i lenjinizam daju za oblast književnog umetničkog stvaranja, naša literatura je, u svojim najboljim predstavnicima shvatila da je prvo i osnovno socijalističko obeležje književnosti najpunija, nepokolebljiva istinoljubivost, koja svakome piscu mora biti i stvaralački princip i umetnički moral. U jugoslovenskoj književnosti uspelo je, još pre oslobodilačkog rata i narodne revolucije, da se pod rukovodstvom partije suzbije vladavina reakcionarne i dekadentno-formalističke literature, i nova literatura, socijalistički nadahnuta, koja se razvijala kroz revolucionarne borbe, a danas se razvija pod uslovima socijalizma, isticala je i ističe iznad svega istinitost. Taj princip i taj metod čuvaju književnici Jugoslavije. Boreći se za istinu u umetnosti, jugoslovenski književnici ugledali su se u tome na velike uzore koje im je pružala sovjetska književnost i isticali ih pred svojim narodom. Ali su istovremeno čuvali i sačuvali svoju samostalnost i, baš tako i dali našim književnim ostvarenjima ona socijalistička obeležja koja ne poništavaju osobenost i originalnost naših realističkih sadržaja. Naše sledovanje velikim primerima koje pruža sovjetska književnost nije, dakle, bilo idolopokloničko.

Međutim, danas se, nažalost, može i mora postaviti pitanje, da li je i u drugim socijalističkim književnostima, ili onima koje misle da se socijalistički usmeruju, taj stvaralački i moralni princip istinoljubivosti poštovan i primenjivan u punoj, socijalističkoj meri. Simptomi govore da nije, i da to biva sve manje, — kad je reč o istini o Jugoslaviji i o osnovima među socijalističkim zemljama. Ti simptomi se javljaju kao posledica, na kulturnome planu, famozne i čudovišne rezolucije Inform-biroa. Onako isto kao što je ona politički antisocijalistička, dakle kontrarevolucionarna, jer se suprotstavlja socijalističkome razvoju one zemlje u Evropi, koja, posle Sovjetskog Saveza, najpravilnije i sa najpunijim rezultatima ostvaruje socijalizam, tako isto su antisocijalističke, dakle i kontrarevolucionarne pojave kad se neki socijalistički ili kvazi-socijalistički pisci, idući za neistinama rezolucije, odriču velikog socijalističkog umetnički-stvaralačkog principa istinoljubivosti. Ako se u ime socijalizma, umetnosti, i pre svega literature, postavlja imperativ istine, kao osnovno realističko stvaralačko načelo, onda je jasno da se u ime socijalizma ne može postaviti i imperativ da se u literaturi laže. Prema tome, pisci koji tvrde da u ime socijalizma odriču, iskrivljuju i falsifikuju istinu, ili otvoreno i svesno govore neistinu, to mogu činiti samo idući za trenutnim, konjukturalnim antisocijalističkim, kontrarevolucionarnim imperativima.

Lenjin je iznad svega isticao istinoljubivost u literaturi. Istinitost u literaturi je, po njemu, onaj odlučni kriterium po kome se ocenjuje snaga jednog književnog dela. Govoreći, na VIII Kongresu Sovjeta Rusije, o propagandi, a obuhvatajući prirodno, u pojam propagande i literaturu kao najmoćnije sredstvo širenja saznanja o istini, on je, između ostaloga, rekao i ovo: Sovjetska (dakle, socijalistička) propaganda imala je »svetskih uspeha, jer je naša propaganda u celome svetu uvek govorila istinu, a istinu i dalje govori radnicima i seljacima, dok svaka druga propaganda širi laži«.

Poznati sovjetski dramatičar, pretsednik Saveza sovjetskih pisaca Ukrajine, A. Kornejčuk, rekao je, na nedavnom Kongresu ukrajinskih pisaca, između ostalog i ovo: »Video sam na Kongresu intelektualaca u Vroclavu... kako intelektualna elita čitavoga sveta... gleda u nama, u našoj civilizaciji pravu zastavu istine...« A na tom istome Kongresu za mir u Vroclavu, jedan drugi, još znamenitiji sovjetski pisac, A. Fadjejev, tu zastavu istine je bezazorno izneverio; on je prećutavši ogromni i veličanstveni udeo Jugoslavije u borbi za oslobođenje od fašizma i u borbi za socijalizam, i za mir u svetu, istinu obišao, zlonamerno je pred njom zatvorio oči, ogrešivši se tako o osnovni socijalistički književnički moral istinoljubivosti.

Jedan drugi ugledni sovjetski pisac, pesnik N. Tihonov, učinio je još daleko i goru i težu stvar. Pošto je istinu o našoj zemlji video, poznao i zavoleo, on je o njoj napisao i objavio čitavu zbirku strasno oduševljenih stihova. A ubrzo zatim, pod imperativima da se laže, koje nameće Informbirovština, on je to svoje delo porekao, pogazio ga, pljunuo je na nj: preko Radio Moskve, izneverio je istinu o nama i govorio neistinu. Bolno je, ali je nužno zapitati se, u kom danom slučaju takav pesnik laže. Da li kad je pisao svoje stihove, kad je **stvarao**, kad je vršio visoko odgovornu i plemenitu funkciju pisca i »inženjera duša«, čime bi o sebi kao književniku i o svome književničkom moralu dao porazno svedočanstvo? Ili u drugom slučaju, pred mikrofonom Radija Moskve, kad je podlegao zapovesti da govori neistinu, čime bi o sebi kao čoveku i o svome ljudskom moralu dao doista mračnu sliku?

I šta je, na primer, mislio i osećao češki pisac J. Drda, koji nam ranije nikad nije uskraćivao vidne i iskrene znake ljubavi i divljenja, kad je, kao pretsednik Kongresa za mir onih delegata kojima francuska vlada nije dala pristup, pristao da, kao delegate Jugoslavije, pozdravi izdajnike naše zemlje, izdajnike našeg socijalizma, izdajnike socijalizma uopšte, nosioce sveg najružnijeg u čoveku, od laži i renegatstva do prodanoga izmećarenja? Zar se u tome trenutku njegovo ljudsko dostojanstvo, zar se njegov književnički ponos, zar se njegovo uverenje da upravo on kao književnik mora u svakom danom slučaju da bude neustrašivi branilac istine, nisu osetili povređenim? Ili je sve to morao da izraboti sa stidom u duši i crveneći u obrazu?

Primera je, nažalost, u dovoljnom broju da se doista sasvim ozbiljno može i mora govoriti o simptomima krize istine u okviru literatura socijalističkog sveta. Kad bugarski pisci kolektivno uzimaju obavezu da objave neku vrstu rata jugoslovenskim piscima, oni time objavljuju rat istini koju su do juče i sami pozdravljali i divili joj se. Ali sve to doiuče njihovo oduševljeno verovanje u istinu nove Jugoslavije, danas je samo »lanjski sneg«! A kad se, po sugestijama nekih mađarskih pisaca, preko peštanskog radija tvrdi da u jugoslovenskoj literaturi caruju puno idolopoklonstvo Zapadu, razbludni dekadentni formalizam i raspusna boemija, da je Jugoslavija postala tržište reakcionarne literature, onda je to tako očigledno sramotna laž, da je čoveku ogavno na nju se i osvrtati. U toliko ogavnije, što je to postupak po motivu »držte lopova«! Ali sve to, i mnogo šta drugo još, nepobitno govori da je istina u krizi kod nekih pisaca socijalističkog sveta. I da je kobni uticaj nemoralno protivistinite rezolucije Informbiroa počeo teško da nagriza i kulturne oblasti života u nekim socijalističkim zemljama, u kojima lepotu umetničkog poziva pretvara u rugobu.

Gorki je govorio da se lepota može ostvariti i da može postojati samo u »slobodi i istini«. Svako kukavičko ogrešenje o istinu srozavanje je u rugobu. Ima u jednom romanu Anatola Fransa ljudski lik koji je svu svoju fizičku nelepotu osetio kao gnusnu rugobu tak u trenutku svoga potpunog moralnog pada. I tada mu nije bilo više potrebno da se pogleda u ogledalo. Prevukao je rukom preko lica i na dlanovima osetio užasan otisak svoje rugobe. Zar izvesni socijalistički pisci ne osećaju, po karakteru i savesti, potrebu i obavezu, pred sobom i pred ljudima, da ne zapadnu u položaj kad im se više nikakvo ogledalo neće morati pokazivati?

IZVORI SNAGE

Živko MILIĆ

Dvije firme, talijanska »Onar«, njemačka »Manat«, — pristigle u jeku fašističke najezde, kao formacije drugog osvajačkog ešalona — računale su neko vrijeme na ovaj sektor kao na svoju koncesiju. Tada ovdje nije bilo partiske ćelije, ni Muhvića, ni čeličnih konstrukcija, nasađenih i rasutih po ozelenjelim livadama pitomog prekomurskog pejsaža. Te jeseni, prije pet godina, stajao je tu samo jedan visoki, masivni toranj, pod kojim je u gustom mlazu kuljao dragocijeni sok zemlje.

Nafta! Pojam silnih mogućnosti, magična riječ koja u mozgovima savremenih bankara, monopolista, buržoaskih ministara, diktatora i vojnih šefova rezonira zveketom zlata i šuštanjem kupona; ona rađa fantastične slike beskrajnih poljana na kojima niču gvozdene kule, a tamom hrle duge jegulje nabreklih cisterni i naftovoda. Petrolej ih muči zlim, nemirnim snovima. Ni milion tona toga saća, koje svakoga dana posrču na 1.250.000 bušotina, ne može da utaži glad mašina i gramzivost tih ljudi.

I anonimnog talijanskog grafa, iza »Onara«, uhvatila je groznica ushićenja kad je počeo da buši na slovenačkom tlu. Ali s radošću došla je drhta vica straha. Visokim tonovima počeli su odjekivati u njegovim ušima zvižduci vozova; zebnja je nagrnula u njegovo srce, pretvarala ga u kvrgu grča i strepnje. Postavio je u toj prokletoj zemlji skupe uređaje, šikljala je pod njima plemenita bitumija, danima, mjesecima, bez predaha i svakodnevno punila posudu od deset tona. Ali zar neće te njegove opljačkane tone, dok ih prati, na njihovom putu, pored šumaraka, žbunova, kroj prosjeke i tunele, svakoga časa buknuti u plamenu svjetlost, a zrakom zalepršati čelik kao paučina? Prati ih dok kloparaju, vučene teškom sipljivom lokomotivom, kroz puškarnice bunkera, očima otupljelim, bjednih vojnika. Opet je pruga na zle slutnje odgovarala dinamitom!

U to vrijeme, na njegovoj strani jedna je armija već pala.

I grof je počeo naglo da kopni. Crni stub stajao je čvrsto usađen u beton. Vjetrovi ga nisu pomjerali. Trgnuvši se naglo, grof je tempom koji je diktirao bojište, likvidirao, prodavao papire, skršen, bijesan, pomaman. Izranjeni njemački gmaz širio je nozdrve, okrećući se na sve strane, ne bi li još negdje osjetio miris nafte. Pružio je pipke i »Onara« je zamjenio »Manat«.

Polja i blagi nabori Međumurja, Prekomurja, široki horizonti Vojvodine, bitumensko blago u Bosni, Dalmaciji, Srbiji — sve to nije iskorištavano. Prije rata pomno je skrivan značaj naših rudišta, jer je razvijanje takve industrije bilo u neskladu sa interesima krupnih kapitalista i njihovom monopolskom strategijom. Tek kada je u jeku rata fašistički stroj žednio više nego do tada, kad su se pomrsili konci kartela i finansiskih pauka okupator je pokušao da otvori ventile.

Preda mnom je uzbudljiva, dinamična slika: malo prekomursko selo sa hrpom niskih kuća, kao da je u pokretu. Pored taraba, stogova, u baštama i dvorištima, kreću se užurbano ljudi, prenose stvari, čupaju kočeve i zelen, rasturaju složena drva, sakupljaju sitnice, kante, gvožđuriju. Po vijugavim ulicama gegaju se natovareni kamioni sa namještajem, drvima, ciglama. Na vratima kuće proviruje orman, o zid su naslonjeni rastavljeni kreveti. Izgoni se stoka. Domaćin u prljavoj blatnoj košulji popeo se na krov i skida crijep. Skoro polovinu je otrijebio — nad kućom se pojavljuje drveni kostur od tanke tesane građe. Na licima ljudi ozbiljan, muški izraz, umor.

Napuštaju se ognjišta, lomi se kamen rodnog praga, a nigdje, ni u crti skrivenoj među borama lica starica, ni u očima plahovitog momka, nema prijekora, srdžbe.

Nema dima nad dimnjacima. Do noći ovdje više neće biti selo, ostaće samo prazne napuštene zidine — ljuska.

— Zašto?

Mozgom je prostrujalo nekoliko slika prošlosti kada su tihe kolone starih i nejakih milile između garnizona, pretrčavajući zadahtano pruge i ceste... Ne, ovdje se nešto drugo zbiva.

— Nafta — odgovori jedan seljak i pokaza rukom ono što je stajalo pred njim. U toj gesti bilo je ponosa i samouvjerenosti. — Pogledaj!

Očima sam gutao: tamo gdje je stajao toranj nesrećnog aristokrate blista realizovana slika iz njegovih snova. Desetine industriskih kula, kao minareti vitke, i svjetionici podboli nebo nad zemljom. Na vrhovima perjaju sasušeni vijenci, borovina i barjaci. Svuda u zraku lebdi miris nafte. Rešetkasti dimovi nadrasli su hrastove, buknuvši naglo iznad slamnatih krovova. Valjačasti, široki oblici tankova i rezervoara unesoše nesklad u seosku arhitekturu. U barama kraj đubrišta blistaju masne pjege zemnog ulja.

Ne, ovo nije zbijeg. Ovo je dramatska scena o rastu, snaženju jednog novog giganta socijalizma, koji se ne diže u visinu lulama dimnjacima, glomaznim građevinama i ne mrmori bukom svojih strojeva, nego jača poniranjem čeličnih pipaka u tijelo zemlje, ka naftonosnim dubinama.

Grofove zle slutnje su se ostvarile. Oteše njegov toranj »subverzivni elementi« s pruge. Njemu, magnatima i diplomatima, pored svih nota i pisanih prava. Oteše — svoje.

Ostalo je malo selo sa jednom sondom. Ali već trideset dana poslije pobjedonosnoga maja putovala je grupa radnika po razorenoj zemlji. Vozovima, koji su zastajali na zakrečenim prugama, starim kamionima, kolima skupljali su mašine, koje je neprijatelj u bjegu ostavio. Iz Tuzle dovučene su tri bušaće garniture. Prospektori geolozi završavali su ispitivanja. Zašištali su pogonski motori, a čelične šipke svrdlajući lepezastim, zubatim glavama bušile su prve stotine metara, zabijajući se sve dublje, napipavajući plodonosne antikline u podzemlju.

Počela je bitka za blago u dubinama. Partiski i privredni funkcioneri, koji su dotle vodili čete, organizovali prve fabrike, ustanove, hotele, inženjeri majstori, koji nisu nikada radili na sličnom poslu, stizali su zbunjeni u malo slovenačko selo. Mnogi su od njih, tih prvih dana, do kasno u noć prelistavali stručne udžbenike, a preko dana zaboravljali da su nekada imali neki drugi život. Seljaci su navlačili radničke kombinezone i gumene čizme, zauzimajući mjesta kraj novih željezničkih stubova, snažnih rotari-strojeva, na onim istim livadama koje su tek pokosili. I evo, nakon četiri godine rada promijenio se izgled rudišta: niže se piramida do piramide... Ljudi više nisu zbunjeni, oni su stekli iskustva.

Sekretar Aco Banjac, direktor Ivo Horvat, pokazali su im dvije rječite linije na tabaku mrežastog milimetarskog papira, koje govore o pređenom putu. Obe se uspinju, obe streme ka istom dometu: jedna strmom uzlaznom putanjom, prečacem, druga usporena, zbog neke podmukle boljke, onemoćala. Prva je napor metalaca, rudara, inženjera i tehničara, a druga...

Mašine na pogonu nose razne žute mesingane oznake inostranih fabrika. Dovučene i pokupovane sa raznih strana. Te alatljike pomogle su da se izvrši prva organizovana radna ofanziva, da se ostvare prva tromesječja plana. To su malobrojni veterani, koje su trebale da zamjene nove mašine, moderni uređaji. Jer, mi smo planirali sa vjerom i računom da nismo sami, da ćemo imati pomoć socijalističkih zemalja. Međutim, baš ova druga linija na grafikonu, slika investicija i kapitalne izgradnje govori drukčije.

Ko od naših ljudi slušajući riječi druga Kidriča o izvršenju plana u 1948 nije zaškripao zubima kod stavke: »... najviše smo plan podbacili u nafti gdje smo izvršili samo 58.3%.« Narodne demokratije i SSSR nisu nam dali obećane mašine, a ugovorene bušaće garniture poslali su bez motora, nisu nam isporučeni karotažni uređaji...

Tako su napori naših ljudi, njihova odanost stvari socijalizma, ostavili daleko za sobom ljubav i vjernost naših prijatelja. Ovdje su, već u 1948 sniženi proizvodni troškovi za 103%. Prva radna brigada »Peti kongres«, izvršila je plan prvog mjeseca sa 107%, drugog 114%, trećeg 132%. Proglašeni su prvi udarnici, novatori i racionalizatori Štefanec Franc i Bela Gal. Na izgradnji uskotračne pruge dato je 23.345 dobrovoljnih sati. A mašine iz inostranstva nisu stizale, ne bi li se skršio elan naših ljudi. U radnoj poemi kolektiva, u postignućima i brojevima, od kojih mnogi zvuče kao stihovi, bilo je i elemenata bola, uvrede. Ali ne i malaksavanja, ne apatije. »Počeli su da djeluju naši konstruktori naši inženjeri, naša teška industrija razmotrila je odgovarajuće probleme i danas možemo istaći, da ometao nas u tome ko god hteo, koliko god hteo, i gde god bio, mi ćemo u pogledu instaliranih kapaciteta ispuniti Petogodišnji plan kapitalne izgradnje naše industrije nafte pre nego što se mnogi nadaju,« rekao je drug Kidrič. Radni kolektiv preduzeća »Nafta« to je potvrdio.

Pod jednim tornjem gledao sam u žutu tekućinu koja se, prelivajući se u zeleno, neravnomjernim mlazevima sakupljala skupa sa zemnim plinom. Cijev nad basenom podrhtavala je od udaraca nafte. Na površini sakupljala se pjena kao što to biva u barama: zagušavao se parafin. Ovdje se, objasnio je šef eksploatacije Kustrec, radi o nečem novom. Mi iskorištavamo metan na taj način što pomoću njega crpemo naftu. Uskoro ćemo ovaj način eksploatacije primjeniti i na drugim bušotinama, a motorne sisaljke upotrebićemo na drugom mjestu. Nafta koju dobija Kustrec mnogo je jeftinija. Već nekoliko dana on se ne odvaja od tornja, dolazi često i noću da obiđe sondu, jer do kraja mjeseca ima još samo nekoliko dana. Kustrec pod svaku cijenu hoće da ispuni plan.

Vodi nas po pogonu i pokazuje nam tri tornja. Svaki od njih govori na svoj način:

— Onaj tamo udesno montiran je bez nacrta, četiri dana prije roka. To je podvig učenika rudarskog tehnikuma. Onaj na lijevoj strani prevučen je sa stare na novu bušotinu, a da nije demontiran. Na inicijativu Panića gvozdeni kolos je klizio preko sto metara na čeličnim sankama. Do sada su na taj način već prebačena dva tornja. Treći toranj, koga je lako prepoznati po crvenoj magnezijumovoj boji izrađen je u našim fabrikama. Na njemu još vijori zastava.

Čovjek četrdesetih godina, tamne puti i svijetlih očiju prišao nam je u velikoj strojobravarskoj radionici — Vlado Muhvić, o kome su pričali svi na radilištu. Nekoliko majstora vršili su pripreme za eksperimenat sa njegovom novokonstruisanom hidrauličnom mašinom. Jednostavna, ali korisna zamisao Muhvića omogućiće istovremeno iskorištavanje mašine za eksploataciju na nekoliko bušotina. Prije toga Muhvić je izradio hidrauličnu dizalicu, koja sprječava lomljenje šipki prilikom bušenja i olakšava čitav proces rada. Muhvić mjesecima radi na svojim izumima, koji će značiti u ovoj rudarskoj grani malu tehničku revoluciju. Dok čelik curi u nove kalupe, po željezarama i livnicama za naše vlastite mašine, dotle Muhvić mijenja čitav jedan proces proizvodnje. On nema školskih kvalifikacija, ali ima druge: on je sin radničke klase, on je član KPJ, borac za socijalizam.

A ljudi koji grade socijalizam posjeduju ogromnu snagu. Njih ne mogu da zbune honvedski pucnji što dopiru s granice, ni papiri s prljavim klevetama. Muhvić i njegovi drugovi znaju da tornjevi s one strane medja, odakle se puca i kleveće, bili oni rasuti po našim, rumunjskim, češkim ili sovjetskim poljima, znače izvore zajedničkog boljitka i blagostanja.

U noći kada se zamračio čitav kraj, sve kao da je utihnulo. Sada seljaci, koji su napustili svoje kuće, razmještaju stvari po novim domovima. Dolje na stanici, železničari slažu novu kompoziciju koja će krenuti ka rafineriji. Kloparaju vagoni, zvižde lokomotive, plodina jednog dana odlazi, putuje, ka dometu, ka cifri koju je predvidio plan, sve više, sve brže. I tamo, na pogonu, nafta ne prestaje da šiklja. Nadire bez zastoja, danonoćno. Ležeći sjetih se grofa. On ni kao avet ne može više da dođe. Ni u snu. Sada i noću — sviće.

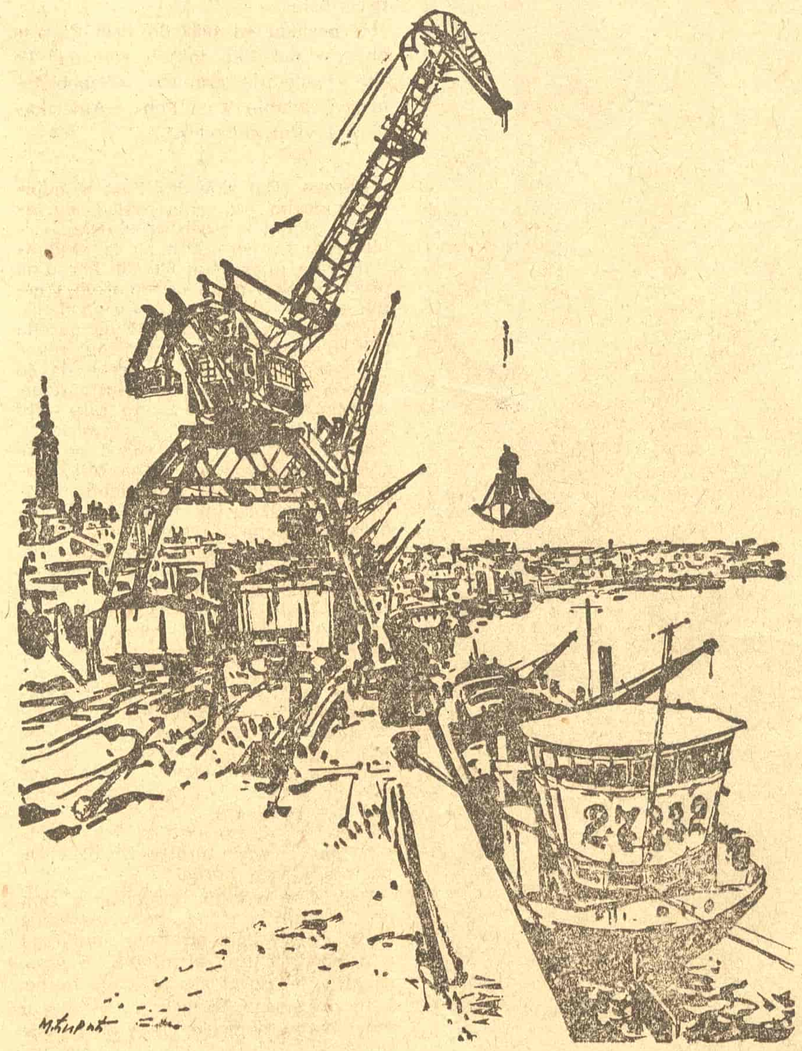

M. Ćirić: Dizalice na Savi

SUSRETI S DRUGOM TITOM

Oldriška KREJČOVA

Bilo je to 1943—44 godine. Nemačka štampa svakodnevno je donosila vesti o »razbijanju i uništavanju Titovih bandita«. Naši prsti su hitro putovali po brdima i jarugama Istočne Bosne i Crne Gore na geografskoj mapi. Tamo su se, kao džinovi stalno pojavljivale već toliko puta uništene »Titove bande«. Kod svakog od nas ime Tita dobijalo je oblik prema ličnoj fantaziji. No, jedna crta je bila zajednička svim našim zamišljanjima — herojska crta čoveka koji snažno tuče po Nemcima, čoveka sa neobično visokim stepenom inteligencije, koji zna kako da se bori protiv hiljadu puta nadmoćnijeg neprijatelja. Po gradovima i selima okupirane Čehoslovačke počela je da kruži legenda o Titu, slična legendama o junacima naše istorije.

Već juna meseca 1945 videli smo prve fotografije koje prikazuju zverstva četnika. Nama je to prosto izgledalo neverovatno, ma da smo od okupatora, od nemačkih fašista videli svašta.

Ko je bio ovaj čovek što je umeo tako hrabro da se bori protiv fašista a u isto vreme i protiv domaćih izdajnika koje je uvek imao za leđima? Ko je bio ovaj čovek koji je umeo ne samo da se bori već i da pobeđuje? Nama je iz prvih vesti koje su doprle iz Jugoslavije bilo sasvim jasno da su drugovi Jugosloveni stvarno uspeli sa revolucijom i da su mnogo odmakli ispred svih nas, ostalih zemalja narodne demokratije. Samo, uvek nas je čudilo to, što oni nikad nisu govorili o svojoj stvarnoj revoluciji kada je svuda kod nas i oko nas bilo »revolucija« i suviše.

A u rano proleće 1946 godine doputovao je u Čehoslovačku ovaj čovek, koji je za nas bio oličenje veličanstvene borbe jugoslovenskih naroda i koji je za nas u prvom redu bio ponos komunista, drug Tito. Ceo put od mađarsko-čehoslovačke granice bio je zasut cvećem, neograničenom ljubavlju i iskrenim poštovanjem. Došao nam je u posetu čovek o kome je narod za vreme okupacije toliko pričao, i tvrdio da je i naš. Pronosili su se glasovi da mu je majka Čehinja. Želeli smo da ga prisvojimo. Međutim, sada se saznalo da to nije tačno, ali ipak, Tito je i naš, on je nekada radio zajedno sa našim metalcima u češkoj fabrici. Veze i osećanja bila su još intimnija, još prisnija. Mislim da je drug Tito osetio da ovo nije bio pripremljen doček, da mu je to sve spontano poklonio narod iz iskrene ljubavi i dubokog poštovanja. Počinjala je nova epoha prijateljstva sa Jugoslavijom. Umesto malograđanskih izleta, lovova i teniskih utakmica na Jadranu, izliveno je stvarno bratstvo, stvarno jedinstvo radnih masa Čehoslovačke i Jugoslavije.

Očekivali smo druga Tita u ogromnom dvorištu fabrike. Radnici ove fabrike hteli su da zamole svoga druga, isto tako metalca, za dozvolu da fabrici daju njegovo ime, za dozvolu da ga proglase počasnim pretsednikom njihove sindikalne podružnice. Ogromna gvozdena vrata fabričkog dvorišta radosno su se otvorila. Pojavio se drug Tito u tamnoplavoj uniformi. Svi su navalili, svi žele da mu se približe što više, da ga samo malo dodirnu za ruku ili rukav. To je stvarno on, Tito, čije ime nam je u tami okupacije sijalo zajedno sa imenom Staljina, isto tako drago. Zamišljala sam kako može da izgleda heroj, živi heroj, koji je četiri godine toliko udarao po fašističkom okupatoru.

Stajala sam pored njega, na balkonu fabrike, dok se dole talasalo plavo more radničkih kombinezona. Drug Tito se zahvalio na dočeku i počeo je da govori radnicima. Njegovo lice kao da je bilo okruženo nekim mekim, finim, no ipak providnim velom. Oči Tita imale su poneku senku suza. Govorio je prosto i srdačno. Sigurno je bio duboko dirnut dočekom. Lagano, veo je počeo da se gubi. Tito je završio govor sa vedrim, sigurnim osmehom, sa punom radošću koju mora da mu je ulilo ovo plavo more radničkih odela. Da li ga je radovalo ovo more samo po sebi? Radovalo ga je u isto vreme valjda zato što je video slično more snažnih radničkih redova u nekoj jugoslovenskoj fabrici? Ne znam. Onda sam videla da mu je lice vedro kao taj praški prolećni dan. Zatim je sišao. I odjednom više nije bilo njegove garde. Radničke ruke probile su zid i uzele Tita za sebe — a on se već punim glasom smejao. Znao je da se nalazi među svojima, u najlepšem smislu reči.

Došla je i 1947 godina. Na Kolarčevom univerzitetu održavao se Drugi kongres Narodnog fronta. Titovo lice bilo je ozbiljno, čvrsto i odlučno, kao da je izrezano u granitu. Takve su bile i njegove reči i konstatacije, koje su slušali i drugovi iz čehoslovačke delegacije. Tada još nije izbila na površinu uobraženost raznih ljudi. Tada se Titu još priznavalo pravo da kaže ono što treba kazati. Tada se i u našem partiskom časopisu »Světové rozhledy« štampalo ono što je Tito rekao u odnosu na razne druge partije. Da je njegov govor pretstavljao nekakvo »skretanje« sa linije marksizma-lenjinizma oni su zaključili tek posle godinu dana, i to ne zahvaljujući sopstvenoj analizi.

I tu se njegovo lice vrlo često menjalo. Dolazili su pioniri: lep, crnomanjast dečko pozdravio ga je sigurnim glasom. Tito ga je zagrlio zajedno sa velikim buketom cveća i uzdignuo da bi ga poljubio. U ovom pokretu nije bilo ni traga nekog blagonaklonog ili izveštačenog načina na koji odrasli ljudi razgovaraju sa decom. Titovo lice, obasjano radošću, postalo je vedro i nešto kao u starijeg brata koji se brine za maloga i smatra ovu brigu kao prirodnu stvar. Na njegovom licu odražavao se kao na ogledalu i ponos, zadovoljstvo što ovaj mali tako dobro raste i razvija se. Ovaj odnos prema deci je veoma karakteristična osobina Titove ličnosti. Ali o tome sam mogla da se ubedim kasnije. U onom trenutku sam bila radosna i mislila kako bi lepo ljudsko pokolenje izraslo kada bi se odrasli ovako ponašali prema deci.

Posle ovog »susreta« sa Titom počela sam polako da gubim svoje nepoverenje u legendu o velikim ljudima. Veoma polako, jer ne treba da se zaboravi da sam izrasla u društvu gde se u novinama pisalo svašta i gde je čovek vrlo pažljivo morao da izdvoji istinu od laži. Ne treba zaboraviti da sam odgojena literaturom koja je bila i lepa ali čije ličnosti su bile samo literarne, u životu ih nije bilo. Svesno me je obuzimalo osećanje da je Tito veliki čovek, da je on najlepše što jedan narod, jedna radnička klasa može da da, u prvom redu svesni borac i skroman, iskren čovek koji zna šta hoće i koji je u stanju da svoje duboko uverenje prenese na svoje drugove.

Razni drugovi u Čehoslovačkoj počeli su 1948 godine da mudruju o jugoslovenskoj situaciji. Kada se nešto ne kaže otvoreno, stvar postane ozbiljna. Zašto su tako uporno hteli da me ubede u nešto što znam da je netačno, jer živim ovde i umem dosta dobro da vidim stvari kakve su?

Kao grom iz vedra neba došla je rezolucija Informbiroa. Sa njom mi je postalo jasno ono što su mi »mudri« drugovi pričali u Pragu mesec dana ranije. Sledi »susret« na Petom kongresu KPJ. I Titov govor. Da, ono što je on rekao preneo je radio, štampale su novine. No, nije bilo moguće otštampati njegovo lice. Nemoguće je bilo u tančine opisati boju njegovog glasa. On je govorio o Narodnooslobodilačkoj borbi, sećao se teških dana i natčovečanskih žrtava. Tu se mogao prosto opipati i osetiti sav njegov bol za drugovima koji su ostali na svim bojištima Jugoslavije. Sigurno su se sad redali pored njega svi oni koji su bili primorani da jedu lišće, koji su bili pokošeni od tifusa, koji su ginuli u talasima gramzljive Neretve, koji su se smrzli na belom snegu Čelebića i Grmeča. Njegov glas je imao boju, snagu i tugu starih grčkih tragedija. Govorio je o zločinima okupatora, ustaša, četnika — fašista, o neprijateljima svega naprednog u svetu. Tu je njegov glas imao boju i dubinu užasne mržnje, ove plemenite mržnje prema zločinu nepravednog i eksploatatorskog ljudskog društva.

Govorio je o komunistima, o svojim bliskim drugovima koji su živeli po tamnicama i svesno se borili i padali u borbi protiv neprijatelja o heroizmu koji je bio smatran kao dužnost. Na njegovom licu preovladao je ponos nad tugom i ono je dobilo one čelične crte koje učvršćuju celo njegovo biće.

Govorio je o borbi naroda, o borbi koju sada poriču oni koji su u stvari bili dužni da je pomognu. Njegovo lice se opet menja dok njegov glas dobija ton ogorčenosti a zatim borben ton, ton komuniste koji sigurno vlada svojim osećanjima i prihvata borbu, jer mu svest nalaže da se bori za prava svog naroda iako mu je poznato koliko će teška biti ta borba. Malo ko tako dobro zna kao on da je to velika, teška borba.

Govor je bio završen. Na podijumu je stajao vođa koji je pošteno i iskreno govorio o svim teškoćama pretstojeće borbe. Njegove reči počeo je da prati aplauz, beskrajan aplauz. Hiljade ruku su odobrile izabrani put. Titovo lice je opet obasjano onom ljudskom nežnošću, oko njega je razumevanje, ljudska toplina drugova koji idu sa njim. Voditi komuniste i narod u borbe pune krvi i žrtava, u borbe gde se svakog trenutka odlučuje o životu ljudi — ogromno se razlikuje od rukovođenja sa zelenog stola. Ovakva uloga istinskog vođe stvara osobine koje se ne mogu naći kod vođa neborbenih partija i pokreta. Na završetku kongresa nasmejano lice Tita odaje novu snagu, kao da je legendarni junak iz naših bajki pio iz izvora »žive« vode.

Kada to ne bi bilo tako tragično, bilo bi smešno i apsurdno, glupo i komično posmatrati ovaj uzaludni napor da se otrgne Tito od članstva Partije, od naroda Jugoslavije. Ponovo dolazim do zaključka da je Tito u stvari Partija, da je Tito duša ove zemlje. Istrgnuti dušu značilo bi vratiti Jugoslaviju u tamu.

Posle kongresa hajka je uzimala sve žešći oblik. Svakim danom sve više i više ljudi vidi kome služi i kuda je dovelo skretanje informbirovaca sa linije marksizma-lenjinizma. Nema takvog blata i prljavštine kojim se Informbiro ne bi posužio. Dani su gorki, poljuljali su se i neki koji su izgledali čvrsti. I nije ni malo lepo pogledati te slabiće kojima je nestalo snage za ovu stvarno natčovečansku borbu. Ali to su ljudi sebični i sa nečistim interesima. Sito se trese i sve što je sitno i lako odveje vetar hajke. Ostaje čisto zrno, ono pošteno, čvrsto i jako u ljudima.

Koliko puta se svetlost u Titovoj sobi ne gasi preko cele noći? Imam jednu Titovu sliku, nezvaničnu, plemenitu, duboko ljudsku sliku. On stoji zamišljen, malo namrštenog čela, naslonjen na sto. Uvek kada uđem u svoju sobu pogled mi pada na ovo zamišljeno lice. Kada dođem kasno sa posla uvek pogledam, sigurno često tako stoji, često razmišlja. Ko to pokušava da me ubedi, da mi priča o njegovom avanturizmu? To lice je oličenje duboke ljudske ljubavi prema onima koji nikada nisu živeli kao ljudi, duboke brige za ove male dečake i devojčice iz pionirskih odreda. To je lice najboljeg sina radničke klase. Poznata mi je svaka crta njegovog lica i svesno tražim nešto što bi eventualno narušilo ovu retku harmoniju, ovu finu harmoniju nežnih i vedrih očiju sa odlučnošću u izrazu. Nisam našla...

Treći kongres Narodnog fronta. Preovladava jaka odlučnost borca koji je duboko uveren u to da ima pravo da ide teškim putevima, u pobedu. Rekao je da će borba biti teška. Međutim ova težina ne može potpuno da se oseti baš zbog toga što to kaže on, oličenje snage i sigurnosti u krajnju pobedu.

Danas je rođendan druga Tita. Iz svih krajeva zemlje došli su ljudi sa poklonima, sa premašenom normom, novim pronalascima, novim radnim zadrugama, ispunjenim planovima, boljom ocenom u školi.

Šta da mu ja dam, šta da mu kažem? Uzalud tražim najtoplije reči u ljudskom rečniku. Neka se zna da Tito ne pripada samo narodima Jugoslavije, već i nama, radnim ljudima Čehoslovačke. Verujem da njegovo ime znaju izgovoriti i borci Burme i Vietnama i pobedonosni borci Kine, da su u njegovo poštenje i njegovu veličinu uvereni i borci Grčke, da iz njegovog primera crpe snagu svi oni koji se bore za svoja prava, slobodu, istinu i ravnopravnost, širom sveta. A nisu li prava, sloboda i istina najlepše reči ljudskog rečnika? Tito — to je lik komuniste za sve nas.

25 maj 1949

Božidar Jakac: **Motiv iz Pulja**

UMRO JE BELA BALAŽ

Devetnaestog ovog meseca umro je mađarski književnik i kritičar Bela Balaž.

U našoj zemlji Bela Balaž je poznat najviše kao filmski radnik i po njegovim teoretskim raspravama o problemima filma. Njegove teoretske rasprave o problemima filma »Filmska umetnost« i »Filmska kultura« prevedene su i na naš jezik. Balaž je, međutim, i istaknuti trudbenik na polju književnog stvaranja.

Još u Nemačkoj, a i kasnije po povratku u zemlju bio je u tesnom kontaktu sa mađarskim kompozitorima Bartokom i Kodaljom.

Za Bartokov balet »Od drveta istesani kraljevi«, Balaž je napisao scenario. Pošto se u tadanjoj Mađarskoj nije našao koreograf ni režiser, koji bi sarađivao u izvedbi Bartokovog dela, Balaž je na sebe primio i ovaj zadatak i na taj način pomogao Bartoku da postigne svoj prvi veliki uspeh.

Takođe prva Bartokova opera »Zamak plavobradog kneza« komponovana po Balažovom libretu.

Za vreme bavljenja u Berlinu, Balaž se upoznao sa ruskim studentima — revolucionrima, koji su posle neuspeha revolucije 1905 izbegli u Nemačku, a preko njih i sa ruskim revolucionarnim pokretom. To je uticalo da je Balaž aktivno učestvovao u mađarskoj revoluciji 1919 godine, i posle njenog neuspeha, bio je primoran da emigrira.

Vreme između dva svetska rata Balaž je proveo u Austriji, Švajcarskoj i u Sovjetskom Savezu.

Iz prvih godina emigracije datira njegov roman »Nemogući ljudi«, u kome tretira čisto psihološka i filozofska pitanja, zbirka pesama »Muška pesma«, u kojoj opeva svoju čežnju za domovinom, a sarađivao je i u nizu nemačkih i švajcarskih časopisa.

U emigraciji Balaž je počeo da se bavi problemima filmske umetnosti, a posle oslobođenja vratio se u Mađarsku i intenzivno učestvovao u kulturnom životu Mađarske.

On je isto tako sarađivao i u obnovi nemačkog filma u sovjetskoj zoni Nemačke, tako na primer na filmu »Hemija i ljubav« koji se je prikazivao u našoj zemlji.

Povodom proslave stogodišnjice mađarske revolucije 1848 Balaž je napisao libreto za Kodaljevu muzičku dramu »Balada Cinka Pane« u kojoj je obradio temu iz mađarske istorije, iz doba Rakocijeve bune.

Na kratko vreme pre svoje iznenadne smrti Balaž je nagrađen najvećom nagradom koju mađarska republika dodeljuje svojim umetnicima i kulturnim radnicima, Košutovom nagradom, zbog svog rada na filmu »Negde u Evropi«, koji se u Mađarskoj smatra za najuspeliji domaći film.

„POLJSKA PRIPOVETKA"

(Izdanje »Novo pokolenje«)

Nastojeći da upozna našu omladinu sa književnošću bratskih slovenskih naroda, omladinsko izdavačko preduzeće »Novo pokolenje« izdalo je početkom ove godine zbirku »Poljska pripovetka«, kao prvi svezak većeg izbora koji treba da pretstavi umjetničku pripovjetku poljskog naroda od polovine devetnaestog vijeka do danas. Ovaj prvi svezak obuhvata period od 1864 do 1914 godine i pretstavlja pisce poljskog realizma, kao i neke pripadnike takozvane »Mlade Poljske«, pokreta koji je vladao u poljskoj književnosti krajem XIX i početkom XX vijeka i obuhvatio različite pisce, od naturalista do dekadenata raznih pravaca.

Težeći da ovom zbirkom dâ generalni presjek kroz djela poljskih pripovjedača, priređivač je ujedno nastojao da prikaže što veći broj pisaca, kao i da pruži jednu omladinsku knjigu, knjigu koja vaspitava i oplemenjuje. Jednom knjigom ovakve vrste, svi ovi zadaci nisu mogli biti u cjelosti ispunjeni.

U knjizi je sabrano četrnaest pripovjedaka od deset pisaca, među kojima su i najveća imena poljske književnosti: Prus, Žeromski, Rejmont, Sjenkjevič. Većina pripovjedaka prikazuje društvenu stvarnost Poljske poslije neuspjelog ustanka protiv ruskog carizma od 1863/4 godine. Većina pripovjedaka realistički prikazuje tadašnju poljsku stvarnost i tretira značajne socijalne probleme, jako često ne ulazi u njihovu suštinu. U tim pripovjetkama fiksirani su klasni i nacionalni sukobi koji su potresali poljsko društvo toga vremena, i na taj način one nam omogućuju djelimičan pogled na jedan period života poljskog naroda. Tako su u zbirku ušle pripovjetke »Kučka« Vl. Rejmonta, »Antek« B. Prusa, »Janko muzikant« H. Sjenkjeviča, koje osvetljavaju klasne odnose u poljskom selu, gdje je krupno zemljoradničko plemstvo bilo glavna snaga sve do konačnog oslobođenja Poljske; zatim »Mendel Gdanjski« M. Konopnjicke i »Krojač Jutka« Kl. Junoše Šanjavskog, koje opisuju teški i žalosni položaj Jevreja pod terorističkim carskim režimom; pripovjetke »A...Be...Ce... E. Ožeškove i »Rvačica« S. Žeromskog koje slikaju život poljske građanske i sitno-plemićke inteligencije. Druge pripovjetke opisuju bijedu poljskog radnog čovjeka-radnika i siromašnog seljaka u tom vremenu teškog nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja (»Dim« M. Konopnjicke, »O ljudskoj bedi« K. Pserve-Tetmajeva, »Beskućnici« Vl. Orkana). Sjenkjevičeva pripovjetka »Čuvar kule svetilje« govori o sudbini tadašnje poljske nacionalno-revolucionarne emigracije.

U ovako kratkoj i letimičnoj zbirci moralo je doći do toga da veliki umjetnici kao što su Prus ili Žeromski nisu dovoljno istaknuti jer nisu pretstavljeni sa svojim najboljim delima. U izborima pripovjedaka takva se pojava teško može izbeći.

Pored kritičko-realističkog stava prema društvu, koji ispoljava većina pisaca zastupljenih u ovom zborniku, dolaze do izražaja i razna društveno-konzervativna gledišta, karakteristična za poljske pisce toga vremena: buržoaski filantropizam Prusa, sentimentalnost Sjenkjeviča itd.

Predgovor dr-a Krešimira Georgijeviča dodiruje u glavnim potezima društvenu stvarnost Poljske i književnu sredinu prikazanog perioda, a ujedno daje osnovna objašnjenja o pripovjetkama. Članak poljskog profesora J. Križanovskog, pisan sa mnogo naučne aparature i sa jedne uskoformalne tačke gledišta, (osim toga ne baš najbolje preveden) ne doprinosi mnogo razumijevanju knjige.

U cjelini uzeto, »Poljska pripovetka« znači koristan doprinos našoj prevodnoj literaturi. Upoznajući našu omladinu sa književnošću bratskog poljskog naroda, ona, pored mnogih drugih sličnih izdanja kod nas, vrši značajnu kulturnu i internacionalističku misiju na polju zbliženja naroda socijalističkog fronta.

KONGRES ČEŠKIH KOMPOZITORA

Nedavno je u Pragu održan kongres čeških kompozitora i muzičkih kritičara. Na kongresu je usvojena rezolucija u kojoj se ističe da će muzičari stvarati takvu muziku koja će izražavati socijalističke ideje i da će raditi za stvar progresa i mira. »Želimo — kaže se u rezoluciji — da sačuvamo nacionalni karakter naše muzike i da je u isto vreme ispunimo novim patriotizmom i ljubavlju prema našoj otadžbini i narodu«. Na kongresu je osuđen raniji pokušaj da se postigne što složenije forme izraza i naglašavanje individualističke isključivosti, a nasuprot tome istaknuta je potreba idejnog sadržaja. Ovo će se postići, naglašava se u rezoluciji idejnim izgrađivanjem i usavršavanjem komponovanjem muzike ispunjene idealima koji će češki narod voditi u socijalizam, komponovanjem muzike za narodne ansamble koja će dati izraz konstruktivnom optimizmu, ispunjenjem Petogodišnjeg plana »Smetana« (Petogodišnji radni plan koji su izradili češki kompozitori i muzičari) i saradnjom sa svim naprednim umetnicima i naučnicima u zemlji i inostranstvu.

Hovard Fast: „PUT SLOBODE"

Hovard Fast je jedan od najpoznatijih književnika SAD. U svojoj zemlji je poznat kao pisac čitavog niza romana koji obrađuju pojedine epohe iz istorije američkog naroda. Hovard Fast se nije vratio u prošlost zato da bi bežao od sadašnjice — kako to često čine književnici buržoaskih zemalja, — već zbog toga da bi svom narodu rekao istinu o tobožnjem »zlatnom veku američke demokratije«, o kome volstritski imperijalisti tako rado govore, veličajući, pritom, svoju današnju »demokratiju«, koja se, kako to oni revnosno ističu, razvila baš iz tih tradicija. Fast je na sebe uzeo odgovoran zadatak da razobliči sve te lažljive priče falsifikatora istorije, i da svojim zemljacima kaže sve ono što su buržoaski istoričari godinama pokušavali da izbrišu i oporeknu, i da istinu pretstave u onim bojama koje su najbolje odgovarale planovima imperijalista.

U periodu od 1939 do 1946 Fast je objavio nekoliko takvih romana. To su: »Poslednja granica«, »Nepobeđeni«, »Građanin Tom Pen«, »Amerikanac« i »Put slobode«.

★

Roman »Put slobode« Fast je napisao u prvim godinama poslednjeg rata i u njemu je izneo zajedničku borbu belih farmera koji su iz građanskog rata (u periodu 60--70-ih godina prošlog veka) izašli osiromašeni i crnih robova koji su bili »oslobođeni«. Široke radne mase američkog naroda ušle su u građanski rat na strani revolucionarnog Severa, uverene da će pobeda doneti nove, radosnije dane. Ali, pobeda u građanskom ratu, isto kao i pobeda u ratu za nezavisnost, nije oslobodila radni narod od eksploatatora. Crnci su, istina, bili oslobođeni ropstva, ali nisu dobili zemlju — morali su kao nadničari da rade na njivama i plantažama svojih bivših vlasnika. Znači, ranije ropstvo bilo je ustvari zamenjeno novim — kapitalističkim ropstvom. S druge strane, posle građanskog rata, nastaje sve jače diferenciranje među belcima-farmerima. Mase radnog seljaštva izgubile su u ratu svoj imetak, osiromašile su, iz njihovih redova izdvajaju se, na jednoj strani, bogati farmeri, dok na drugoj strani najveći deo seljaštva, usled sve intenzivnije kapitalističke eksploatacije, počinje sve više da propada, da gubi svoju zemlju, da popunjava redove Crnaca nadničara. Počinje nova borba, borba radnih masa naroda protiv izrabljivača, počinje klasna borba.

Boreći se u toku građanskog rata protiv reakcionarnog robovlasničkog Juga, crna i bela sirotinja, udružena u oslobodilačkim armijama Severa, shvatila je klasni značaj svoje borbe. I to dragoceno iskustvo, stečeno u vatri borbe, pomoglo im je da i posle završetka građanskog rata nastave započetu borbu. I baš taj momenat, kad se posle rata između Severa i Juga počela da rasplamsava nova borba između eksploatisanih i eksploatatora, između crne i bele sirotinje na jednoj strani, i njihovih zajedničkih neprijatelja — krupnih kapitalista na drugoj strani, uzeo je Hovard Fast za predmet svog romana.

★

Glavna ličnost romana je Crnac Gideon Džekson, koji u ovoj pravednoj borbi od nepismenog roba izrasta do narodnog tribuna. On je pobegao iz svog zavičaja na Jugu i pridružio se revolucionarnoj borbi Severa. Rat je završen, pobeda je izvojevana, i Gideon Džekson »visok i jak, umoran, s puškom u ruci, s izbledelom plavom uniformom na sebi, vratio se kući na plantažu Karvel, na tlo Karoline«. Prisustvo pobedničke vojske spre čava potučene veleposednike da ma šta preduzmu: na izborima za Ustavotvornu skupštinu niko nije mogao sprečiti Crnce da za svog zastupnika izaberu i Gideona Džeksona. Skupština u kojoj većinu sačinjavaju Crnci, priprema novi Ustav, koji definitivno treba da oživotvori tekovine izvojevane Revolucijom. Gideon Džekson je neuk i nepismen, ali on gorzničavo uči. On je shvatio »zašto su nekada vlasnici robova odmah prodavali roba čim bi saznali da je naučio čitati. »Zato, zaključio je Džekson, »što samo neuki ljudi mogu biti robovi!« Uskoro Džekson počinje svhatati da opasnost regeneracije, robovlasničkog poretka nije otklonjena sa svim već samo privremeno, ali on nigde ne nailazi na potporu, čak ni u Vašingtonu. A za to vreme reakcionarni elementi Juga ponovo pribiraju svoje snage za novi napad, počinju iznova borbu težeći da povrate izgubljene pozicije. U nejednakoj borbi, u kojoj pobeđuju kapitalisti i u kojoj je poraz proletarijata bio nužan, Gideon Džekson je poginuo zajedno sa svojim drugovima — crncima i belcima — s kojima je na bivšoj plantaži Karvel, rame uz rame, pokušavao da izgradi nov život, s kojima je do poslednjeg metka branio svoju pravdu i pravo na svoju slobodu.

★

Crnačka tema (tj. pitanje rasne diskriminacije Crnaca u SAD) zauzelo je tokom poslednjih godina značajno mesto u američkoj književnosti. Ovaj Fastov roman uneo je u tu obimnu literaturu jedan dotle neobrađivan motiv, jer je »Put slobode« jedan od prvih romana u kome Crnci nisu prikazani samo kao žrtve rasnog i socijalnog ugnjetavanja, kako je to već uobičajeno, već kao ljudi, ravnopravni po svemu sa ostalim ljudima čija koža nije crna, kao ljudi koji dobro znaju ciljeve svoje borbe, koji svoju borbu svesno vezuju za borbu svoje klase, nastavljajući je zajedno sa svojim klasnim drugovima — belcima-proleterima. Fast je u svom delu jasno pokazao da nosilac demokratskih tradicija američkog naroda nikako nije buržoazija, već narodne mase, oni mali, obični ljudi koji su za svoju nezavisnost umeli da se bore i protiv stranih zavojevača a i protiv svojih domaćih eksploatatora, protiv domaće buržoazije.

Fast je toplo i s ljubavlju ocrtao likove i belih i crnih junaka svoga romana. Oni su dati uverljivo, njihovo poštenje i čvrstina njihovih karaktera osvajaju čitaoca. Roman odiše dubokom čovečanskom pravdom i budi najiskrenija osećanja prema tim još uvek obespravljenim masama američkog naroda. Čitalac shvata da je poraz Gideona i njegovih drugova neizbežan u datoj epohi, da je poraz prosto jedna istoriska neminovnost. Ali, on isto tako mora da shvati veličinu i značaj puta kojim je pošao Gideon Džekson — put jedinstva svih ugnjetenih bez obzira na boju kože, put sve organizovanijeg otpora i borbe koja se nužno mora razvijati sve dalje i dalje, do konačne i potpune pobede. I baš u tome — za američko čitaoce — leži najveća vrednost ovog romana.

Roman Hovarda Fasta ima i jednu posebnu vrednost. Buržoaski istoričari pokušavali su da negiraju činjenicu o sedamdesetim godinama prošlog veka kada su se Crnci američkog Juga, neposredno posle građanskog rata, počeli brzo uzdizati iznad ropskih životnih navika i uslova, i počeli zauzimati značajne i odgovorne položaje u javnom životu Amerike koja je još bila poneta onim revolucionarnim oduševljenjem s kojim je i ušla u rat. Gideon Džekson nije, istina, postojao. Ali »on je kombinacija raznih Crnaca — državnika toga vremena« kaže Fast, Crnaca državnika koji su postojali, koji su radili, živeli i borili se za prava radnog naroda, za prava siromašnih i potlačenih Amerikanaca bez obzira na njihovu boju i rasu. »Moćne sile držale su da nije dobro ako američki narod sazna da je nekada postojao ovakav pokus — i da se taj pokus pokazao na delu, da je Crncu bilo dato pravo da živi u ovom narodu kao slobodan čovek« — napisao je Fast na kraju svoje knjige, u pogovoru, objašnjavajući američkom narodu zašto je tako dugo ova istina bila skrivana od njega. Te isti moćne sile — gospodari Volstrita — proganjaju danas ne samo dela Hovarda Fasta već i dela svih onih naprednih književnika Amerike, koji su pravilno shvatili svoju dužnost i koji žele da svojim čitaocima kažu istinu od koje se toliko boje imperijalisti u celom svetu.

★

Roman Hovarda Fasta ima i svojih nedostataka. Oni proizilaze, uglavnom, iz nedovoljne idejno-političke zrelosti pisca, što mu onemogućava da razotkrije jasno političke uzroke na kojima se zasnivaju sva zbivanja koja opisuje. Nedovoljna idejna oštrina odvodi ga u nepotrebnu idealizaciju pojedinih ličnosti (npr. pretsednika Granta). Fast ne daje prikaz odnosa klasnih snaga u datoj epohi, ne iznosi sve one brojne ekonomsko-socijalne uslove na kojima su počivali ovi događaji, i zbog kojih je, na kraju krajeva, i propala pravedna stvar Gideona Džeksona.

D. Adamović

DOKUMENTI REVOLUCIONARNE BORBE I POBEDE

Dragi MILENKOVIĆ

»Istoriski arhiv KPJ, tom I, knjiga I, izdanje Istoriskog odeljenja Centralnog Komiteta KPJ, Beograd, 1949«.

»Skinite komesarovu torbu!« — To je bila prva misao i uzvik, isprva komuniste i skojevca, a kasnije i svakog borca, kada je politički komesar pao smrtno pogođen neprijateljskim hitcem za vreme juriša na čelu svoje jedinice. Ta dragocena torba, obično zaplenjena od ubijenog neprijateljskog oficira ili žandarma, ili ručni rad od prekrojene akttašne, čuvala je u sebi najdragoceniju imovinu čete, bataljona ili partizanskog odreda. To su bili podaci o partisko-političkom i kulturno-prosvetnom radu, i. — što je upravo i činilo tu veliku dragocenost, — partisko-politički materijali: »Borba«, »Proleter«, marksističko-lenjinističke brošure, knjiga »Kako se kalio čelik«, prekucani, prepisani, umnoženi na šapirografu ili geštetneru »Osnovi lenjinizma«, »Istorija SKP(b)« i slično. Ta dragocena arhiva jedinice smatrala se izuzetno bogatom ako je raspolagala štampanom knjigom »Istorija SKP(b)« i drugim marksističko-lenjinističkim knjigama. U našoj revoluciji je bio nepovredivi zakon — ne ostaviti mrtvog druga, odmah izvlačiti sa bojišta poginulog politkoma i komandanta, a prvi zadatak, skinuti sa njega torbicu. Nije redak slučaj da je više ljudi ginulo za to da bi spaslo komesarovo mrtvo telo i, pre svega, njegovu torbicu. Novi komesar, kao relikviju, dobijao je u nasleđe komesarov pištolj, zvanje i torbicu. Tako su kroz kiše, snegove, mnogobrojne bojeve i smrtne opasnosti sačuvani veličanstveni dokumenti o našoj revolucionarnoj borbi i pobedi. Na originalima sa kojih je štampana knjiga »Istoriski arhiv KPJ« ova velika, puna samopregora, požrtvovanja i preziranja smrtne opasnosti, puna junačkih podviga istorija tih dokumenata sasvim se lepo i na prvi pogled vidi. Oni su ispresavijani, oronuli, razliveni od kiše i vode desetine pregaženih reka, oni su ispisani vremenskim uslovima u kojima je u neprekidnom pokretu i borbi, stvarana istorija nove, socijalističke Jugoslavije. Iz njih je svakog slobodnog trenutka, svakog odmora i otpočinka, uzdizana svest heroiskih boraca naše Armije, a preko njih i čitavog naroda na koji su oni prenosili sve ono što su saznavali u teškim ratnim uslovima.

U ovom tomu »Istoriskog arhiva KPJ« objavljen je samo organ KPJ »Borba« iz godine 1941, štampana na slobodnoj teritoriji u Srbiji. »Borba« je, znači, bila potpuno legalni list na oslobođenoj teritoriji, organ organizatora i rukovodioca narodno-oslobodilačke borbe i narodne revolucije u Jugoslaviji. Preko njega je KP, koja je otvoreno i legalno rukovodila borbom i revolucijom, jasno i otvoreno upoznavala čitavi narod sa ciljevima narodnooslobodilačke borbe, putevima njenog razvitka, ulogom i značajem borbe svih progresivnih, oslobodilačkih i revolucionarnih snaga i na prvom mestu Sovjetskog Saveza. Sem na neoroblјenoi teritoriji SSSR-a, nije poznato da je ovakav legalni organ revolucionarne, komunističke partije, izlazio ni u jednoj poroblјenoj ili satelitskoj zemlji, ni u jednoj zemlji koja je, posle pobedonosnog završetka rata protiv fašističke Nemačke, postala narodnodemokratska. A ovde treba napomenuti da je »Borba« izlazila ponovo i godine 1942—1943, da je pored nje štampano i mnogo drugih listova i časopisa. Tako je govorila, radila, učila, povezivala i mobilisala mase KPJ u toku Narodnooslobodilačkog rata i Narodne revolucije, partija koju je neka **viša i veleumna logika** Informbiroa proglasila nelegalnom posle potpunog oslobođenja zemlje, više od dve godine obnove i već socijalističke izgradnje FNRJ, u drugoj godini Titove Petoletke, godine 1948! Smešno, čudno, neverovatno, ali je tako hteo **duh revolucije!**

Ali bolje je mirno pustiti da govore sami dokumenti iz »Istoriskog arhiva«. Ima tamo veoma interesantnih stvari za svakoga čoveka naše zemlje koga peče želja da sazna kako je nastalo džinovsko delo Titove generacije — socijalistička Jugoslavija. Sve to nije ništa manje interesantno i za svakoga revolucionara, borca za slobodu svoje zemlje, svakog antiimperijalističkog borca i van granica naše zemlje. Doduše to je za informbirovce ne samo neinteresantno, nego čak i nepoželjno. To se ni u čemu ne podudara sa njihovim izmišljotinama i lagarijama, sve to govori protiv njih. Ali, ako dozvole, i mi bismo bili slobodni da upotrebimo reč činjenica i da ponovimo onu istinitu misao: činjenice su tvrdoglava stvar. A neštampane one su još trainija i tvrdoglavlja, a za revolucionare korisnija, stvar.

Šta govore ti štampani dokumenti o revolucionarnoj borbi iz koje je nikla revolucionarna pobeda i socijalistička Jugoslavija?

Računajući i najsitnije članke i vesti u ovoj knjizi, odnosno u 18 brojeva »Borbe«, preštampanih u prvom tomu, prvoj knjizi »Istoriskog arhiva« sve o čemu se govori u njihovom sadržaju: stotinu šesdeset i šest govore o narodno-oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi naše zemlje; stotinu i sedamnaest ili su celokupni ili pojedinim delovima posvećeni borbi i ulozi Sovjetskog Saveza, SKP(b) i Crvene Armije u Drugom svetskom ratu, odnosno čvrstoj veri u pobedu SSSR-a slobodoljubivih naroda i boraca za nacionalno i socijalno oslobođenje; sedamdeset i sedam od njih govore o borbi progresivnih i oslobodilačkih snaga u ostalim zemljama (neslovenskim) protivu fašističkih poroblјivača i imperijalističke reakcije; jedanaest govore o borbi slovenskih zemalja protiv fašističkih krvnika slovenskih naroda; i najzad u šest Sovjetskih članaka pominje se oslobodilačka borba u Jugoslaviji. Tako je »Borba« kroz ovih osamnaest brojeva dosledno i u potpunosti izvršavala svoje zadatke, koje joj je u uvodnom članku broja 1 postavio drug Tito.

»Borba« će iznositi istinu o herojskoj borbi sovjetskog naroda i njegove nepobjedive Crvene armije, koja se bori ne samo za odbranu svoje slobode, već i za slobodu svih podjarmljenih naroda Evrope, za spas čitavog čovječanstva od fašističke kuge: (strana 11).

Ali »Borba« je bila namenjena onima koji su u Jugoslaviji već uzeli (oteli od neprijatelja) oružje u ruke i krenuli u nepokolebljivu borbu do pobedonosnog završetka i onima koje je trebalo pokrenuti, mobilisati, ukopčati u tu tešku i slavnu oslobodilačku i revolucionarnu borbu. Ona je tu imala izvanredno krupnu ulogu:

»U današnje vrijeme, u oslobodilačkoj borbi koju vode naši narodi, pred »Borbu« se postavljaju veliki zadaci. Narodi Jugoslavije, a u prvim redovima srpski narod, digli su se na ustanak, na oružanu borbu za slobodu svoje okrvavljene i napaćene otadžbine... U ovoj herojskoj borbi koju danas vode naši narodi »Borba« treba da bude ona spona koja će povezati sve narodne snage u jedan jedinstveni narodno-oslobodilački front. »Borba« treba da bude organizator svih narodnih snaga za postignuće jednog velikog cilja — nemilosrdne borbe protiv okupatora i njegovog protjerivanja iz naše napaćene otadžbine, za postignuće pune slobode naših naroda u svojoj oslobođenoj otadžbini« (str. 9).

Svaki broj »Borbe« donosio je desetine članaka, članćića i vesti koje govore o oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi, analiziraju izveštaje sa fronta narodnooslobodilačke borbe, borbu sa petom kolonom, Hitlerove poraze koji govore o našoj sigurnoj

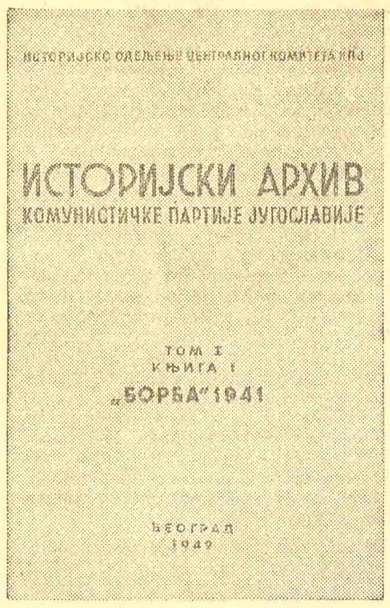

pobedi, odnosno o njegovom konačnom porazu. Ona je pisala o revolucionarnim organima — narodnooslobodilačkim odborima koji moraju postati istinski privremeni nosioci narodne vlasti. Tamo se vide prve odluke koje su doneli narodnooslobodilački odbori (u Užicu), prvi koraci naše narodne vlasti. Tamo piše o bekstvu iz mitrovačke kaznione 32 robijaša komunista, kroz podzemni kanal koji su vlastitom snagom prokopali, o Moskvi koja spremna čeka da skrši besomučke nalete pomahnitalog Hitlera. A odmah u sledećem broju raspravlja se u uvodniku o brizi prema ljudima, objavljuje ratni izveštaj Vrhovnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, izveštaje iz pojedinih partizanskih odreda sa sovjetskog fronta. Tamo piše o mobilizaciji širokih narodnih masa na pozadinskom frontu, stavljanju u pokret svih snaga i radionica, jedinstvu srpske omladine sada, kada je »više nego ikada dosad potrebno ujediniti sve snage, sve napore, u borbi protiv mrskog osvajača«, kada »omladina mora postati jedna od glavnih snaga dalje narodnooslobodilačke borbe« (strana 35). Tako je izjavila srpska omladina na osnivačkom zboru Srpskog narodnooslobodilačkog omladinskog saveza. Nju je sasvim legalno pozdravio delegat KPJ: »U ime Komunističke partije, koja je prva podigla zastavu srpskoga naroda i srpske omladine«. On ju je pozvao da njen »novo osnovani Savez bude rov ispred koga će naći smrt fašistički gadovi«... (str. 35). Tamo piše o pozivu koji domovina upućuje Slovencima, o oslobađanju požarevačkog okruga, o akcijama slovenačkih partizana, pozdravu slovenačkih partizana srpskim borbama i akcijama partizana u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, manifestacionim mitinzima u Užicu, Bajinoj Bašti, činovničkim i radničkim izbegličkim mitinzima i tako dalje. U sledećem broju »Borbe« već se govori o stvaranju jedinstvenog fronta Južnih Slovena, o sovjetskom tvrdom orahu o koji Hitler lomi zube već četiri meseca, o češkom i bugarskom narodu, herojstvu sovjetskog čoveka, o prvim vestima Moskve o borbama u Jugoslaviji, o životu na frontu i iza fronta, o prvim presudama narodne vlasti nad špekulantima itd. I tako dalje — o svim pitanjima, problemima, odnosima, uspesima oslobodilačkih snaga i zverstvima fašističkih osvajača, o herojski palim drugovima, o merama narodne vlasti za održavanje čistoće i higijene, itd. Tako je »Borba« ispunjavala svoj zadatak.

Svi to znaju da se u versaljskoj Jugoslaviji, zemlji monarho-fašističke diktature, išlo u zatvore i za samo naglas izgovoreno ime Sovjetskog Saveza, ali je Partija i usmenom agitacijom i lecima i raznovrsnim ilegalnim polulegalnim ili legalnim knjigama i publikacijama razvijala ljubav kod naših radnih ljudi prema SSSR-u, veru u njegovu snagu i nepobedivost, u njegovu revolucionarnu misiju. Tome je posvećena posebna i ogromna pažnja u vreme pripreme ustanka i u toku čitave oslobodilačke i revolucionarne borbe. Vidi se to veoma lako i lepo i iz parola CK KPJ, povodom dvadeset četvrte godišnjice Oktobarske socijalističke revolucije, članka o pripremanju za proslavu Oktobarske revolucije koja je »otvorila put nacionalno-oslobodilačkim borbama i ratovima u celom svetu« i niza drugih. Evo šta je KPJ govorila čitavom narodu o tome:

»Spremajmo se i mobilišimo sve snage: predavanjima o Oktobarskoj revoluciji, manifestacionim zborovima, lecima, parolama, plakatima, transparentima, likovima popularnih sovjetskih vođa i vojskovođa, kulturnim priredbama, svim sredstvima nastojmo da proslavimo taj veliki dan, što dostojnije što lepše i svestranije. Neka naši partizanski odredi veličaju junačka dela Crvene armije i sovjetskih partizana, neka naša sela slave ruske seljake-kolhoznike, koji junački brane svoju otadžbinu, neka naše žene i omladinci pričaju svima i svakome o herojskim podvizima sovjetskih žena i omladine, neka naši radnici govore o patriotizmu ruskih radnika koji svojim besprimernim herojstvom pokazuju čitavom međunarodnom proletarijatu kako se brani otadžbina, koji rade stahanovski, udarnički za front, i na taj način opskrbljuju Crvenu armiju i sovjetske partizane najboljim i najsavršenijim oružjem i ratnom spremom« (str. 110).

Eto tako se tumačila uloga SSSR i Crvene armije, tako se prema njima razvijala ljubav, vera i neograničeno poverenje, a ne kroz matušku-baćuške cara Rusiju. A ko bi mogao znati zašto je imforbirovcima tako debeo obraz, da im je uzvišenija »ljubav« kapitalističke Jugoslavije prema imperijalističkoj matuški Rusiji nego ljubav radnoga čoveka koju Komunistička partija Jugoslavije razvija prema socijalističkoj zemlji!? Činjenice i dokumenti, — objavljeni u ovom tomu »Istoriskog arhiva« i u mnogim drugim knjigama i dokumentima, — govore da je KPJ umela da naše ljude nauči ljubavi prema prvoj u svetu socijalističkoj zemlji, da tu ljubav pretvori u moralni oslonac koji je kao trajan činilac delovao za čitavo vreme borbe naših naroda pod rukovodstvom radničke klase i na čelu sa tom istom KPJ. A upravo tako je i moglo i trebalo da bude. Oslanjajući se na tu internacionalističku ljubav KPJ je još snažnije razgarala ustanak i još odlučniju borbu.

»Sve svoje snage, sve svoje tekovine, stečene teškim naporima, u krvi i znoju, Sovjetski Savez je stavio u službu ne samo odbrane svoje, već i odbrane čitavog ugroženog čovečanstva. I opet narodi velikog Sovjetskog Saveza prinose najveće žrtve za dobro čovečanstva«... (Braćo po krvi — Srbi, Hrvati, Slovenci i drugi — ujedinite se svi u borbi protiv fašističkog okupatora. Pružite bratske ruke i ustanite u oslobodilačku borbu za svoj opstanak!..« »Narodna vojska partizana svakim je danom sve veća, ali na ustanak treba da se digne sav narod. Svi treba da se stave u službu svete narodno-oslobodilačke borbe. Ugledajmo se na našu herojsku slovensku braću, na narode Sovjetskog Saveza!«

Dakle, još veća, sveopšta, svenarodna borba u koju, u slavu i čast godišnjice Velikog oktobra, KPJ poziva radnike i radnice Jugoslavije da zauzmu »prvo mesto u prvim borbenim redovima«, jer će time »najbolje izvršiti **svoju dužnost** prema svome narodu i prema narodima Sovjetskog Saveza« (u originalu nepodvućeno), da stupaju u partizanske redove, u borbu za svoju »bolju budućnost i slobodu svih naroda Jugoslavije«. Tada, kada su se ljubav i shvatanje duga prema Sovjetskom Savezu dokazivali ne rečima, ne brbljanjem, već izlaganjem svoga života smrtnoj opasnosti, neustrašivošću u borbi, C KKPJ je pozivao komuniste Jugoslavije:

»Drugovi, komunisti Jugoslavije, podignite više zastavu Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina! Položite na dan Velike oktobarske revolucije svoj zavet da ćete časno nositi tu zastavu kroz ovu tešku i krvavu borbu do uništenja najvećeg neprijatelja čovečanstva — fašizma« (str. 138).

Baš u tome što je Centralni komitet pozivao komuniste da istraju »do poslednjeg daha u svetoj oslobodilačkoj borbi«, da uporno i neumorno rade u masama, da stalno jačaju borbene redove, da budu neustrašivi u borbi, da disciplinom i požrtvovanjem, ugledajući se na herojsku Boljševičku partiju — SKP(b) budu primer drugima, i u tome što su oni dostojno i do kraja izvršavali te svoje zadatke, treba videti osnovni izvor borbe i pobede u Narodnooslobodilačkom ratu i Narodnoj revoluciji. O tome i govore dokumenti čitave ove knjige. Naša Partija je, prema tome, naučila naše narode da, ne prezajući od smrtne opasnosti, dokažu svoju ljubav prema Sovjetskom Savezu onda, kada su i on i oni bili u teškoj smrtnoj opasnosti. I oni su to časno izvršili. O tome govori čitava ova knjiga, i kao celina, i sa svake stranice. Ljubav naše Partije, i preko nje naših naroda postala je sastavni elemenat svih naših pobeda i uspeha, sastavni elemenat naše svesti i shvatanja svoje dužnosti i njega ne može niko poreći i poništiti pa ma kakav bedem Informbiroa on bio. I baš zato što to ne mogu da učine, što ne mogu da poricanjem poniš'e visoku revolucionarnu svest koju su pokazali i pokazaju naša Partija, naša radnička klasa i pod njihovim rukovodstvom čitavi naš narod, baš zato oni tako histerično i jadikuju, baš zato su oni i tako kukavni, bedni i odvratni.

Narod i Partija su bili i ostaju nerazdvojivi jer su duboko prožeti internacionalizmom i duboko svesni svoje odgovornosti za svoju revolucionarnu ulogu u revolucionarnoj borbi u borbi protivu udarne pesnice imperijalizma, i njegovog oslonca — izrabljivačke, kapitalističke klase u vlastitoj zemlji.

Svi ovi dokumenti su tim dragoceniji što su vezani za prve mesece oružane oslobodilačke i revolucionarne borbe što su oni izvanredno živa slika čitavog daljeg toka te borbe sve do pobedonosnog završetka, što oni prikazuju prve osnove i temelje te borbe, što su oni istoriska slika onoga jutra kako bi to narod rekao, po kome se veoma lako i lepo poznaje čitavi dan — čitavi dalji tok i pobeda u borbi. Tako je uostalom, drug Tito i učio članove Komunističke partije i Komunističke omladine Jugoslavije, da

...»moraju biti uvijek tamo gdje je najteže, moraju pokazati drugima primjer discipline, drugarstva, samopožrtvovanja i hrabrosti. Komunisti Jugoslavije učili su se i uče od herojske SKP(b). Oni će iskustvo SKP(b) iskoristiti u korist naroda u sadašnjoj oslobodilačkoj borbi protiv omraženih okupatora, iskoristiće ga u borbi za oslobođenje i bolju budućnost svih naroda Jugoslavije« (str. 37).

Komunisti Jugoslavije, članovi Komunističke omladine, Narodni front, čitavi radni narod pretvorili su ove postavke druga Tita u život, to je postala istinita prošlost, prošlost ispunjena revolucionarnom borbom i pobedom naših naroda. I baš zato što je takva, revolucionarna bliska prošlost naših naroda, što je Partija kroz usta Tita tako učila i tim putem vodila naše narode u toku rata i posle rata naša Partija, narod i zemlja bili su u stanju da se kao tvrdi bedem odupru kontrarevolucionarnoj ofanzivi Inform biroa. Baš zato što se naš put dalje nastavlja, bez ikakvog skretanja i skliz avanja sa revulocionarnih pozicija, i pobeda će biti naša. Baš zato što su informbirovci uperili sva svoja umna, tehnička, ljudska (ako je to uopšte ljudski postupak!) i svakakva druga sredstva protiv takvog puta naše partije i zemlje u prošlosti i sadašnjosti, već je vidljiv i njihov zaista sramni krah.

Naša Partija nikada nije zaboravila da iskaže svoju zahvalnost onima na čijim se iskustvima ona učila. Sa stranica »Istoriskog arhiva«, odnosno »Borbe« iz godine 1941, tako i lepo se vidi da je naša Partija do maksimuma skraćivala i prostornu i vremensku udaljenost Sovjetskog Saveza od naše zemlje. Ona u prvim danima meseca novembra govori o sovjetskim partizanima kao o našim velikim učiteljima, iako je formiranje partizanskih odreda u okupiranim delovima SSSR počelo kasnije nego u našoj zemlji. Tako je S. A. Kovpak izišao u Spadščansku šumu 10. IX 1941 a 22 IX 1941 objavio, u naređenju broj 1, lični sastav odreda koji je brojao oko četiri desetine boraca; G. M. Linjkov — »Baća« spustio se padobranima, negde oko Lepela, iz sedam aviona sa odredom od pedeset pet ljudi, 16 radio telegrafista, 21 padobranom različite municije, hrane i sanitetskog materijala, za čiji je prevoz trebalo 28 motora sa 20.000 konjskih snaga, i to 18. VIII. 1941. Odred je mnogo dana kasnije počeo da deluje. I tako dalje. U organu naše Partije referat J. V. Staljina povodom dvadesetčetvrte godišnjice Oktobarske revolucije izašao je već 8 novembra 1941, a ne treba zaboraviti da je »Borba« tada štampana u veoma primitivnoj štampariji i ručnim slovom. Tu udaljenost Partija je skraćivala i mitinzima i manifestacijama na kojima su narodne mase upoznavane sa značajem, ulogom i mestom Sovjetskog Saveza u Drugom svetskom ratu. To je postizano i izložbama o SSSR-u u Užicama i drugim mestima slobodne teritorije. Kao jedan od osnovnih izvora za to upoznavanje služila je i »Borba«, koju su širom Jugoslavije sa nestrpljenjem očekivali radnici i seljaci, borci i oni koji su se spremali da krenu u borbu, u partizanske odrede.

Eto, sve se to sasvim lepo i lako može videti iz ove prve knjige, prvog toma »Istoriskog arhiva«. Ona je sem toga i sabrano dragoceno iskustvo revolucionarnog rukovodjenja u Narodnooslobodilačkoj borbi i narodnoj revoluciji, dokumenat uspeha u toj borbi, dokumenat pobede i oduživanja duga, internacionalističkog duga naše Partije i naše zemlje prema međunarodnom radničkom pokretu i napose prema SSSR-u. Ona je nezamenjivi dokumenat i istorijski materijal za pisanje istorije o najslavnijem periodu u životu naših naroda, istorije Narodnooslobodilačke borbe i Narodne revolucije iz koje je nikla nova socijalistička Jugoslavija.

Ksenija Kantoci: Streljanje

PILOTU

Hej pilotu, hej pilotu,
kad zaplove krila bela
kroz plaveti u daljine —
k'o jedrila niz pučine —
iznad polja, iznad sela,
preko njiva niz oranje,
vrh zabrana, vrh livada, —
zar ne, druže, sve je manje
tih pletera i ograda,
zar ne, druže, sve su ređe
te vrzine, kamen—međe?!

Hej pilotu, hej pilotu,
kad otplove bela krila
u plaveti — u širine,
k'o jedrila
niz pučine,
kad zaplove hitra, laka,
u talase proplanaka,
kad zarone, kad zakruže
povrh brda i ispaša —
zar ne, druže, zar ne druže,
sve su manje raštrkana,
razbacana
stada naša?'

Hej pilotu, hej pilotu,
kad se krila tvoja vinu
u širine,
u daljine
da prelete Domovinu;

kad raskriliš svud ih širom
nad poljima, povrh mora,
nad radnikom brigadirom,
nad brazdama od traktora:

kad zagriliš brzim letom
zaseoke i gradove,
i izatkaš čudnim spletom
za budućnost vedre snove —

sto očiju tebe prate
i sto ruku tebi mašu,
sto nada se s tobom jate
za srećniju zemlju našu.

(odlomak)

Vladimir PITOVIĆ

UTISCI IZ ŽELEZNIKA

— Ko zna šta znači riječ vodenica? — pita nastavnik.

— To je mlin... koji melje žito — lagano, riječ po riječ odgovara Milenko Savić, učenik prvoga razreda progimnazije u Železniku.

— A voda ga pokreće! — odgovaraju u horu ostali, cijeli razred dopunjava Milenkov odgovor.

— Eto, takva su vam moja djeca. Čim neko dođe, žele da odjednom svi govore, — jada se nastavnik, a osjećaš po osmjehu da se ne ljuti na svoje đake.

Do našeg dolaska u učionicu, đaci su čitali i prepričavali staru narodnu priču »Starac i divovi«, nastavnik je ispitivao učenike iz gramatike. Zamolili smo ga da nam jedan od učenika ispriča nešto o Železniku. Odlikaš Milenko Savić, koji je maločas otresito redao imenicu za imenicom iz štiva, i kratkim rečenicama pričao o starcu koji je nadmudrio divove, zastidio se, i kazao nam:

— Železnik je fabrika, a ja ću biti inženjer — i zajapuren, ne pitajući nastavnika za dozvolu, zastiđeno sieo. U kratkom tajcu, nastalo je nejako gurkanje rukama, ono milo i naivno dečje komešanje i šaptanje. U prvom redu klupa dječaci hrabre Milenka ne bi li se ovaj nanovo digao i nastavio, a u druga dva reda djevojčice se mimikom sporazumevaju o tome: koja će od njih gostima ispričati istoriju Železnika.

— Imenom druga Lole, sekretara SKOJ-a nazvana je naša tvornica. Do nedavno ovde su bile zeoske njive. — Tiho, dok se riječi nižu jedna za drugom, sva oblivena rumenilom otpočela je Milica Miletić da nas upoznaje sa svojim gradom — kombinatom. Dječaci su se nalaktili, znatiželjno prate izlaganje, i kao da im je krivo što se, eto, djevojčica odlučila da pred gostima kuražno govori, smiljuje se, i s tim, rekao bih nagađaju: hoće li se Milica zaplašiti i postidjeti, pa da joj se za odmora narugaju. Djevojčice, zadovoljne što iz njihovog reda drugarica govori, netremice prate njene rečenice i osjećaš, u njihovom smješku sadržana je misao: gledajte, momčići, kako mi odgovaramo.

— Fabrika u našem Železniku izrađuje mašine za druge fabrike. I mi ćemo zato imati mnogo novih fabrika. U Železniku se grade i velike i lepe kuće za radnike. Preko četrdeset zgrada je već potpuno gotovo i useljeno. U toku ove godine završiće se još mnoge nove zgrade, nekoliko stotina kuća. A tek kroz celu Petoletku...

Neočekivano i za nas i za učionu, Milica se okrenula prema nama, i sada bez imalo bojazni ljupko dodala:

— Moj otac je radnik — proleter. Pre smo stanovali u jednoj sobi. Tu smo i kuvali. A u kući moga oca živi nas šestero. Sada imamo tri lepe sobe, kuhinju, balkon...

Zgrada progimnazije je oniska, ali dugačka prizemljuša, njene učione su zračne i čiste. Kroz otvorene prozore u snopovima dopiru sunčeve zrake i vesela graja radilišta. Tu nedaleko diže se nova gimnazija i internat. I ne znaš kuda da se okreneš, da li da i dalje posmatraš mile dječije figure po klupama ili pak da se nađeš kod radnih brigada.

Na podizanju zgrade za mjesni odbor narodne vlasti, zajedno sa omladincima kursistima rade i žene iz posebne tamnavske brigade. S jedne strane zida koji se podiže dodaju ciglu i malter omladinci, s druge Tamnavke.

Da me odnekud majka vidi kako ovde dodajem cigle, slabo bih se proveo. Teško bih mogao da joj dokažem kako mi to u slobodnim časovima dobrovoljno pomažemo na građevini. Ne možemo tek da gledamo kako drugi rade, — priča Ljubomir Milić. — Sve kad bih joj i knjige pokazao: i mašinsku tehnologiju, i mašinske elemente, i mehaniku i druge, ne bi verovala. Rekla bi mi da sam je izdao. »Nejak si ti, Ljubomire, ne idi sine od kuće.. savetovala me je kad sam se prijavio za mašinski kurs i čekao poziv iz Železnika. Pre nekoliko dana, tako, zovu me drugovi i kažu: Ljubomire, stiglo ti pismo od kuće.

— »Ljubomire, sine, prevario si majku«, — tako mi piše — »Rekao si mi, idem na mašinski kurs a ja, eto, čula da radiš kao zidarski učenik. Ne varaj roditelje. Kući se vraćaj, i u našem kraju možeš ako baš hoćeš, da učiš za zidara.«

— A svi smo mi mašinisti i ja i Jovan Milanović, i Velimir Cvetković, i Borivoje Spasić, i Dragoljub Jović, sve moji vršnjaci iz Gornjeg Matevca kod Niša. Tek nam je četrnaesta. Ne volimo mi da teramo volove u selu — mašine nas privlače.

Prije dvije godine Železnik su gradile omladinske brigade, i u blagoj kotlini sela izrasla je nova tvornica alatljika. Sada brigade Narodnog fronta Srbije grade stanbene blokove, pomažu na proširivanju fabričkih prostorija, na gradnji puteva, rasadnika, gimnazije, mjesnog odbora. Kao i 1947, kada su na pustim poljima oko sela prvi put postrojene brigade živi i danas omladinski polet i raspoloženje. Istina, mnogo je razlika i to ne sitnih — sada je fabrika u pogonu, podignute desetine stanbenih zgrada — ali je ostao radni polet, ostali su logori brigada, čitalački časovi, logorske vatre, dnevne zapovjedi pohvale i nagrade. Svi užurbano rade: i omladinci kursisti, i podgorska brigada, i mačvanska i pančevačka i caribrodska svih deset brigada Narodnog fronta Srbije.

Ko je bio na radilištiam širom naše domovine, lako pretstavlja sebi sliku rada brigade, poraznjštene na radnim mjestima. Pa ipak, ma u koliko radnih akcija da si učestvovao, ma koliko da si ih sagledao, ovdje u Železniku dobijaš novu sliku. Uz muškarce, uz radne brigade omladinaca posluju i žene — majke iz Tamnave. U prvi mah, kad ih gledaš na radilištu, čudno ti je to što vidiš, dok misliš, saleću jedna drugu i nameću uporedbe: sigurno su to majke došle da obiđu djecu na radilištu. Donijele su sobom darove, te sada obilaze Železnikom da vide sve ono što su im djeca sagradila. Očekuješ i zamišljaš kada će majka da pronađe sina, da ga iznenadi na radnom mjestu, da se skloni s njim u zaklonicu iza novih stanbenih blokova i na marami poređati poredu: malo mladoga luka, krišku sira i slanine. Zatim će tiho, skoro šapatom — ne skidajući pogleda sa djeteta — da ozbiljno priča o tom kako je ponijela ljetina, koliko je domaći stava stupilo u kolektiv. O tom kako je vjetar napasnik smlatio voćni cvijet i oprljio ga. Koje su se sve djevojke udale a koje će skoro. O tom je li on koju zamjerio. Jesu li radovi teški, i kakva je ishrana. Zamišljaš kako na nju pomalo nelagodno djeluju nove riječi koje sin sada upotrebljava i začinje ih naglaskom rođenog kraja: horma, evidentičar, i druge. Kako netremice mjeri sina i traži sve, do najmanje sitnice, svaku promjenu u njegovom izgledu.

Na građevini mjesnog odbora slažu ciglu svrh cigle žene Tamnavke, do njih pod zidom njihove drugarice mješaju malter, druga grupa iznosi zemlju. Po čitavom radilištu posluju one raštrkane u radne grupice. Od njih devedeset samo su pet omladinke, ostale su sve u godinama, majke.

Kada su iz Tamnave polazile na radilište, poneka je s nevjericom govorila o ovom poduhvatu:

— Žene smo, teško ćemo se snaći. A već prvih dana rada brigada je prebacivala normu za 43% i pohvaljena je od Štaba radnih brigada.

Jutros nas je izrovan put doveo u ovaj naš novi grad. Putovanje je isuviše kratko da ma o čemu razmišljaš. Nedaleko od Beograda podiže se Petoljetkin Železnik, i jednoga dana povezivaće ova dva grada trolejbusna linija, jednoga dana stopiće se u jedno — u jedan izvršni gradski narodni odbor i Kalemegdanski predio i Novi Beograd i Železnik.

Vojin JELIĆ

O ČASOPISU „IZVOR"

Iako mladi pisci Hrvatske nisu ni ranije bili prepušteni potpuno sami sebi, njihov rad je otpočeo pravilno i organizovano tek pokretanjem »Izvora«. Zato, kada je riječ o ovom časopisu treba prvenstveno imati u vidu njegov osnovni zadatak: okupljanje mladih pisaca i književnih početnika, stvaranje uslova za njihov kulturni i ideološki razvitak, za objavljivanje njihovih originalnih radova i rast od običnog fragmentarnog proznog ili lirskog davanja do zrelijih ostvarenja koja će u sebi nositi elemente umjetničkog djela.

Objavljeni brojevi iz prošle godine i četiri ovogodišnja broja jasno ukazuju da je okosnica u radu časopisa bilo vaspitavanje i uzdizanje novih kadrova, tako da je sasvim razumljiva i opravdana tendencija redakcije da se u svakom broju, pored originalnih beletrističkih priloga, donose i opšti članci vaspitno-naučnog karaktera, bilo da se kroz njih tretiraju važni problemi i najaktuelniji događaji, bilo da se obrađuju pitanja iz ideološko-političke problematike u organizaciji Narodne omladine. Pored članaka te vrste, koji su značili glavniji dio ideološkog rada u časopisu, treba postaviti i članke preko kojih se omladini približava književna problematika, kao što su članci A. A. Isbaha »Sovjetska književnost i suvremena književnost Zapada« i »Suvremena francuska književnost«, ili članci A. Flakera »Tema izgradnje u sovjetskoj književnosti« i V. Barac »Tema kolektivizacije u sovjetskoj književnosti«. S tim člancima čine jednu zaokruglјenu cjelinu, s obzirom na važnost i vrijednost, i članci kojima su obilježavani veći datumi iz naše i svjetske književne istorije i pokušaji naučne obrade pojedinih pisaca (Marin Držić i Aleksa Šantić).

Zanimljiv je pokušaj redakcije da se u nizu članaka obradi pitanje kako se pojedini predmeti iz oblasti društvenih nauka predaju na našim srednjim školama, čime se htjelo ukazati na neke propuste i nedostatke u radu srednješkolskih nastavnika. Iako je članak »Nastava povijesti u našoj srednjoj školi« dosta oskudan i općenit, iako se u njemu ne ulazi dublje u problematiku i značaj izučavanja istorije, on je zanimljiv. Iako to ne bi bio jedan od glavnijih zadataka redakcije i časopisa, ipak bi, s obzirom na to da je »Izvor« postao sastavni dio štiva srednješkolske omladine, a u nekoliko i priručnik nastavnicima, trebalo prići ozbiljnijoj realizaciji ovih zamisli. U tom pogledu bi veoma dobro došli iscrpniji i dokumentovaniji članci o nastavi književnosti, nacionalne istorije i, naročito, filozofije na našim školama, i to tek onda kada bi se direktno ukazalo na primjere iz prakse gdje se nenaučno pristupa izlaganju nastavnog gradiva da bi se zatim preko analize ukazalo na pravilan put.

Redakcija treba i dalje da nastavi sa donošenjem sličnih članaka, dok bi najveći uspjeh postigla kada bi se donosili veći radovi o piscima koji pripadaju književnom naslijeđu, naročito iz perioda hrvatskog realizma.

Ako se osvrnemo, makar i letimično, na originalne beletrističke radove koji su objavljeni u dosadašnjim brojevima »Izvora« primijetićemo da je redakcija postavljala veće idejne i estetske zahtijeve nego što se to predviđalo i očekivalo. To se ogleda i iz odgovora koje redaktija redovno objavljuje i preko njih drži vezu sa početnicima iz unutrašnjosti Hrvatske. Jedno vrijeme se redakciji prigovaralo da je kriterij za uvrštavanje pjesama književnih početnika preoštar i da bi trebalo objavljivati i radove slabijeg kvaliteta. No, redakcija je stala na stanovište da je njen kriterij pravilan i da »stihovi koji nisu pjesma, a štampani su, mogu da zavedu na pogrešan put i autora i ostale mlade početnike«.

To što je objavljen i po neki izrazito početnički rad gdje se od pomenutog kriterija ipak otstupilo, više je rezultat nastojanja da se uvedu talentiraniji pojedinci iz nekog literarnog kružoka iz unutrašnjosti i da se time i samom kružoku da potstrek za rad, — nego što bi to bio znak pomanjkanja saradnje. Očito je da je redakcija riješila problem saradnje, što znači da je »Izvor« zainteresirao omladinu, i da omladina u Hrvatskoj najozbiljnije prilazi pisanju. Tu treba odmah istaći pravilan odnos redakcije prema njenim saradnicima koji se ispoljio u organizaciji literarnih kružoka, održavanju radnih sastanaka i savjetovanja, kako u Zagrebu tako i u unutrašnjosti, a naročito u redovnom odgovaranju na primljene radove preko stranica časopisa. U tim odgovorima je učinjeno mnogo napora da se mladim početnicima ukaže na greške i slabosti koje čine prilikom prvih pokušaja, da se omladina uputi na dobru literaturu i pripremi kako treba prilaziti pisanju. U tom pravcu je najbolje pisao S. Perović. Ponekada se u tim odgovorima išlo i previše daleko, analizirale su se početničke pjesme kao da se radilo o zrelim umjetničkim dostignućima nekog poznatog pjesnika, ukazivalo se i suviše autoritativno na slabosti tih početničkih radova, govorilo se općenito o umjetnosti i procesu stvaranja, estetiziralo se i zbunjivalo mladog početnika koji još nije savladao ni to da napiše dobru i pravilnu rečenicu (na pr. djelomično odgovori V. Mimice. Svakako, te odgovore je trebalo pisati s više pedagoškog takta i jednostavnije, običnim razumljivim stilom i jezikom.

Od mladih se u zadnje vrijeme na stranicama »Izvora« najšeće surseću imena N. Aganova i M. Slavičeka. Oni se kao i ostali teško probijaju i muče na pjesničkom savladivanju tematike iz naše stvarnosti. Aganov pokazuje izvjestan napredak prema ranije objavljenim stihovima koji su bili hladni i nosili znak knjiškosti i konstrukcije. Sa Slavičekom je drukčije. U njegovim se pjesmama još uvijek ne može osjetiti jače unutrašnje doživljavanje, nema uzbuđenja i slobodnijeg pjesničkog zamaha. Slaviček redovno bira takozvane »lijeve teme«, ali ne umije da ih doživi i obradi. Da bi se spasao od običnog pjevuckanja što mu ozbiljno prijeti on se mora više približiti životu jer dobra tema ne može spasiti lošu pjesmu, — i — jer se o selu, zadruzi, kolhozu i pruzi ne može pisati iz gradske perspektive.

Za prozu se može reći približno isto što i za poeziju, s tim da je proza ipak kvalitetno bolja od poezije. Ako se pogledaju pažljivije štampani prilozi uočiće se ozbiljni napori da se ne daju šablonizirane stvari. Pisci su se uglavnom približavali našoj aktuelnoj stvarnosti, ili su za predmet obrade uzimali život naše bliske prošlosti. Pažnju privlače prilozi Vojina Jelića, Zorislava Ugljena, Anđelke Martić i Iva Piškorca. O Jelićevim »Našim ljudima« i o »Novim razgovorima« A. Martića pisao je V. Gligorić u »Književnim novinama« u svom osvrtu na »Prozu mladih« te bi poslije toga bilo suvišno o njima posebno govoriti, s obzirom na konciznost i tačnost Gligorićevog suda. Ipak ovdje bi trebalo ukazati na jednu pojavu, a to je da se kod nas prilazi kritikovanju pojedinih radova često neodgovorno i površno, tako da je članak V. Gligorića veoma dobro došao da svojom tačnošću poništi neke napise i mišljenja o proznim radovima mladih koji su se javljali u zagrebačkoj i beogradskoj štampi.

U najnovijem broju »Izvora« I. Piškorec pokušava da u pripovijetci »Otpor Luke Borkana« zabilježi neke momente koje naše selo danas doživljava u svom preobražajnom procesu. Pisac dobro poznaje seoski život, samo će mu biti potreban uži dodir sa redakcijom koja bi trebala da mu ukaže pomoć u daljem radu bar dotle dok se osamostali da šire i zamašnije zahvati u prikazivanju stvarnosti i da uoči koji su detalji važni i bitni za umjetničku fiksaciju i obradu.

Uglavnom, bilo da se radi o prozi ili poeziju u »Izvoru« treba podvući činjenicu da mladi saradnici časopisa teže da u svoje sastave unesu ono što su stvarno doživjeli i što doživljavaju, da su svi ti prilozi pokušaji realističkog zahvatanja u našu stvarnost. To što su oni često blijedi, beskrvni i fragdentarni, ne znači da njihovi autori ne mogu smjelije i snažnije odražavati stvarnost, nego znači da je to samo prelazna etapa, — jedna prilično teška stepenica za prelaz ka umjetničkom zahvatanju stvarnosti u svoj njenoj punoći i složenosti.

2.

O feljtonskom dijelu »Izvora« treba posebno govoriti. Dok je taj dio i kod naših boljih književnih časopisa često slab i neujednačen, naročito po pitanju književne kritike, »Izvor« je tome posvetio punu pažnju nastojeći da na njegove stranice što potpunije prodre stvarnost, da njegovi saradnici prate, analiziraju i kritikuju sve važnije kulturno-umjetničke pojave u našoj zemlji. Tako se počelo sa bilješkama informativnog karaktera a dostiglo se i do književne kritike. To je svakako jedan od najznačajnijih uspjeha »Izvora«, jer je time omogućeno stvaranje mladog kritičarskog kadra koji se razvija i sve više približava marksističkoj kritici. Najbolja rubrika u feljtonu je pregled novih knjiga i pored nekih slabosti na koje ćemo se u ovom članku osvrnuti. Tu se nije estetiziralo i nije do izražaja dolazio neki posebni lični stav recenzenta ili urednika, tako da nema neujednačenosti i neslaganja u teoretskim pitanjima, nego je očito da se prilikom svakog prikaza tražila idejnost i partijnost u kritici, što je, sasvim razumljivo, dovelo do principijelnosti. Prvi prikazi su se uglavnom odnosili na knjige pisaca starije generacije i tu je došlo do izvjesnog zamjeravanja od strane »starijih«, naročito onih čije su se knjige analizirale i ocjenjivale, a našli su se pogođeni najviše oni koji su bili naučeni samo na građansku kritiku i kojima ovakva kritika koja se javila u »Izvoru« nije odgovarala.. To se naročito odrazilo u recenziji N. S. u »Hrvatskom kolu« br. 4 o prvim brojevima »Izvora«, gdje se ukazuje na stav mladih kritičara okupljenih oko »Izvora« kao na neki frontalni stav mladih »prema generaciji pisaca pred sobom«.

Pozitivnost i vrijednost objavljenih kritika u »Izvoru« je u tome što se vodila borba za idejnost i partijnost, za principijelnu analizu i kritiku novih knjiga, što se kroz sve objavljene kritike uglavnom ispoljio jedinstven i odlučan stav protiv dekadentnih , formalističkih i pseudorealističkih pojava u našoj književnosti, protiv iskrivljavanja naše stvarnosti kroz njeno umjetničko odražavanje.

No tu treba odmah ukazati i na neke nedostatke objavljenih kritika koji su bili uočljivi naročito u prvim brojevima, u vrijeme kada se redakcija još nije potpuno snalazila i kada je preko »probnih« članaka i bilježaka tražila put. Zato se i desilo da se u prvo vrijeme prilazilo književnim problemima rušilačkom metodom, tako da se o negativnim crtama neke knjige pisalo na pet-šest stranica a da se o pozitivnim osobinama kaže tek nekoliko konvencionalnih rečenica. Drugi brojevi pokazuju da se postepeno pronalazi prava mjera i da se prilikom ocjenjivanja pojedinih knjiga vodi računa o vremenu i uslovima, o objektivnim mogućnostima autora čija se knjiga prikazuje, što opet ne znači da se zauzimao polovičan stav i da se filozofiralo šta se moglo a šta nije i da se prema tome donosila ocjena, nego se nastoji da se djelo što objektivnije i naučnije analizira i ocijeni.

Naročito su bile upadne po oštrini neke kritike kada se radilo o ocjeni djela mlađih pisaca, tako da je izgledalo da je tendencija da se na račun slabih knjiga afirmiraju kritičari. To svakako nije bila tendencija ni kritičara ni časopisa. Radi se o nečem drugom. Do takve je kritike došlo onda kada se radilo o književnim pojavama na koje nije lokalna kritika ukazivala ili na vrijeme intervenisala (kao na primjer u Bosni i Hercegovini u vezi sa zbirkom »Pionirskih pesama« V. Diaka i »Almanaha mladih«), a čemu je trebalo ili stati na put ili ukazati na očigledne slabosti i reći da tako ne ide i da slični prilozi ne znače ništa za književnost.

Časopis je u feljtonu posvetio dosta pažnje filmskom pregledu, praćen je donekle pozorišni i likovni život, pisalo se o svim važnijim kulturnim događajima iz života NR Hrvatske. Najviše je zanemaren muzički život koji je inače u Zagrebu živ i razvijen i to bi bila jedna od praznina koju bi redakcija trebala u idućim brojevima popuniti.

3.

Šteta je što književna kritika prati relativno slabo rad »Izvora«. To je utoliko teže što književna kritika u Zagrebu nije ni izdaleka razvijena kao u Beogradu, gdje se na književne pojave ipak brzo i pravilno reaguje, gdje istovremeno može više ljudi davati tačne i pouzdane ocjene. Nije potrebno naglašavati šta bi za razvoj ovog časopisa značila brza i konstruktivna kritika. U »Izvoru« je bilo i ima stalno priloga o kojima naša kritika treba da kaže svoju riječ. Tako su mnogi prilozi u prošloj godini prošli tako reći nezapaženi. Uzmimo za primjer samo neke radove: odlomak iz oveće studije o Marinu Držiću, ili članak naučnog kružoka studenata slavistike »Tema izgradnje u sovjetskoj književnosti«, a da i ne pominjemo neke originalne beletrističke priloge o kojima se moglo i trebalo pisati.

Da se zadržimo ovdje samo na članku o Marinu Držiću. Iako je u »Izvoru« objavljen samo jedan odlomak, trebalo je odmah ukazati na neke njegove odlike i nedostatke. Autor tog rada Ž. Jeličić zapao je u dvije pogreške. Prvo — on je od ispravne težnje da ukaže na podlogu realizma u komediografskom radu Marina Držića, i da »Dunda Maroja« prakaže kao umjetnički odraz stvarnosti Dubrovnika onoga vremena, otišao predaleko, stvarajući od Držića velikog revolucionarnog »pjesnika sirotinje«, skoro klasno svjesnog pisca, koji na ljude i prilike u XVI vijeku gleda kao da živi danas. I drugo, — nije ispravno Jeličićevo potcenjivanje ranijih radova o Držiću, koji imaju svoju nesumnjivu vrijednost i značaj za donošenje pravilne naučne ocjene o radu ovog velikog pisca.

Kao što je bilo neispravno i nenaučno Držićev realizam koji se ogledao u posmatranju stvarnosti komediografskim okom, okom živog rasterećenog čovjeka renesanse — smatrati **običnim zabavljačkim poslom,** isto je tako neispravno sve to pretvarati u neki **svjesno-revolucionarni usmjereni posao.**

Na ovo smo ukazali da se vidi kako je u »Izvoru« bilo zanimljivih priloga preko kojih naša kritika nije trebala ćutke preći. I novi brojevi pružaju kritici dobar materijal. Tu treba odmah ukazati i na neke značajnije priloge kao što su: »Formiranje makedonske nacije i makedonskog jezika« (Dmitar Vlahov); »Iz srednjeg vijeka u renesansu« (Zlatko Kauzlarić); »Porijeklo religije i njena društvena funkcija« (Ante Fiamengo).

Da je bilo kritike možda bi se na vrijeme ukazalo i na neke opšte nedostatke časopisa kao što je nedovoljan kontakt s mladim piscima iz Istre, koji su skoro do savjetovanja na Rijeci ostali daleko od »Izvora« iako pokazuju mnogo volje i mogućnosti da rade na književnom polju. I dalje, moglo se ukazati na nedovoljnu vezu s radničkom i seoskom omladinom jer su saradnici »Izvora« uglavnom srednjoškolci i studenti, a i problematika koja se u »Izvoru« iznosi uglavnom je bliska tim krugovima, tako da je dodir i rad s radničkom omladinom i njenim kulturno-prosvjetnim radom vrlo slab. Svakako da bi radovi omladine iz radničkih i seljačkih redova i članci o njihovom radu osvježili časopis i pojačali njegov idejno politički rad.

Na kraju ovog letimičnog osvrta na dosadašnje brojeve »Izvora« treba istaći tendenciju časopisa da pređe okvire NR Hrvatske i da proširi krug svojih saradnika.

Uglavnom svi brojevi »Izvora«, kao cjelina, govore da je časopis nastojao da po svom sadržaju bude savremen, političan, idejan, raznovrstan i borben; da je opravdao svoje izlaženje i nade koje su se u njega polagale: da je mnogo učinio na okupljanju mladih snaga i da ozbiljno stvara uslove za pojavu novih pisaca u Hrvatskoj — na čiji razvitak stariji moraju obratiti veću pažnju.

Božo MILAČIĆ

KONKURS ZA MASOVNE PESME

U želji da radnička klasa naše zemlje, posebno radnici najvažnijih privrednih grana u našoj borbi za ostvarenje Petogodišnjeg plana dobiju nove masovne pesme, Centralni odbor Saveza sindikata Jugoslavije raspisao je

KONKURS ZA MASOVNE PESME (tekst i muzika)

1. Pesma radu
2. Pesma rudara
3. Pesma radnika teške industrije
4. Pesma železničara
5. Pesma građevinara

Centralni odbor Saveza sindikata dodeliće za »Pesmu radu« prvu nagradu od 30.000 dinara; drugu nagradu od 20.000 dinara i treću nagradu od 10.000 dinara a za svaku od ostalih pesama po dve nagrade: prva nagrada od 25.000 dinara, druga nagrada od 15.000 dinara.

Nagradu će deliti kompozitor i pisac teksta.

Centralni odbor zadržava pravo da otkupi izvestan broj nenagrađenih pesama, odnosno kompozicija, radi objavljivanja

Nagrađeni autori zadržavaju sva autorska prava prilikom izvođenja ili štampanja njihovih dela.

Pravo učešća na konkursu imaju svi državljani FNRJ.

Ove radove će pregledati i oceniti žiri sastavljen od književnika i muzičara.

Rok za podnošenje radova (pod šifrom) je 1-IX 1949 godine, na adresu: Centralni odbor Saveza sindikata Jugoslavije (Kulturno prosvetno odeljenje), Dečanska 12.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Činjenice i istina u članku i reportaži

Mnogobrojni listovi, partijski, sindikalni, frontovski, omladinski, zadružni i drugi objavljuju dopise, članke i reportaže o našoj socijalističkoj izgradnji, jer je ta problematika najbliža i presudna za naš dalji razvitak, jer takve tekstove zbog toga sve više traži i čitalac, a skoro uporedo s tim i kvalitativno raste žurnalistička, ili žurnalističko-publicistička obrada toga gradiva. Prateći saveznu i republičku a povremeno i lokalnu štampu, meni se čini da se može govoriti o jednoj karakterističnoj slabosti tog kvalitativnog uzrasta takvih napisa. Ta slabost se ogleda u dopisima, člancima i reportažama, koji za svoj predmet uzimaju socijalističku izgradnju, tačnije, izvesne letimično uočene činjenice iz te stvarnosti, pa ipak potpuno ne govore o istini socijalističkog preobražaja u našoj zemlji, niti su dovoljno idejni i politični.

Da li je, dakle, dovoljna samo letimično uočena činjenica da bi se izrazila cijela istina? Gorki veli da činjenica još nije cijela stina. Nju — činjenicu — treba objasniti, analizirati, a ona sama treba da posluži za konkretno-istorijsku argumentaciju, jer vrijednost činjenica kao činjenica u životu mjeri se time koliko su one bitne za upoznavanje naše preobražajne stvarnosti, koliko one vrijede u našoj borbi za socijalizam. Da bi ih pisac članka ili reportaže dao kao takve, on ih mora tretirati, tačnije, on ih mora sagledati u povezanosti sa cjelinom. U socijalističkom društvu nemoguć je razvitak bez plana. To znači da sve što se radi na bilo kojem sektoru, u dubokoj je i raznolikoj vezi sa svim drugim sektorima. Kulturni preobražaj u našoj zemlji nemoguć je bez razvitka privrede koja će dati materijalnu osnovu za puni razvoj socijalističke kulture: novih škola, naučnih ustanova, sala, štampe, filma, radija itd. I obratno. Privredni preobražaj teško bi bio moguć bez kulturne revolucije koja će privredi dati kvalifikovani, stručni, visoko kvalifikovani kadar, ljude sposobne da tekovine nauke i kulture stave u pogon za korist društva. Tako je socijalistički preobražaj poljoprivrede nemoguć bez industrije, koja treba da pruži tehničku bazu za kolektivno, zadružno obrađivanje zemlje. Ali je isto tako nemoguć dalji razvitak industrije bez socijalističkog razvitka poljoprivrede, koja joj za dalji napredak daje radnu snagu, životne namirnice, sirovine i stvara unutrašnje tržište. U takvoj vezi gleda svoje zadatke i sprovodi svoje mjere naša Partija i Vlada ,recimo, na području privrede i kulture, u industriji i na selu. Zato činjenice treba probrati, srediti, analizirati, objasniti, — sagledati sa gledišta opštih tendencija, sa gledišta izgradnje socijalizma, svjesne politike Partije i Vlade, da bi te činjenice dobile idejnu i političku osnovu i smisao, tj. da bi imale snagu istine o socijalističkom preobražaju kod nas. U suprotnom, činjenice, ma koliko da ih nabrajamo, još ne daju potpunu istinu o našoj stvornosti, o njenoj suštini i veličini, jer su sve pojave u stvarnosti, kako se reljefno vidi iz primjera o odnosu privrednog i kulturnog preobražaja, o odnosu industrije i poljoprivrede, uzajamno povezane i uslovljene, a nisu jednostavan zbir ili gomila činjenica.

Na primer, članak »Gradski narodni odbor u Mostaru razvija veliku građevinsku delatnost«, objavljen u »Politici« 26 marta, jedan je od takvih članaka koji nam pored mnogobrojnih činjenica ipak ne daju potpunu i istinsku pretstavu o bitnim, velikim promjenama u našoj državi. U tome članku ne vidi se uloga Partije i masa, kao i suština i veličina promjena koje vrše te dvije udružene snage. Zašto iz činjenica pobrojanih u članku ne proizlazi potpuna istina da Mostar »u svakom pogledu postaje grad u punom smislu dostojan naziva socijalistički«?

Tačno je da taj Gradski narodni odbor razvija građevinsku djelatnost, — to rade i drugi narodni odbori, ali nas danas interesuje u čemu je bitna, istinska razlika između građevinske djelatnosti danas i građevinske djelatnosti bivše Jugoslavije na primjeru, recimo Mostara. Tačnije, nas interesuje zašto se podižu ti i ti objekti i, da li u toj današnjoj građevinskoj djelatnosti ima nekakve razlike od one iz perioda obnovi i izgradnje, u čemu se to ogleda? U bivšoj Jugoslaviji, na primjer, podizani su stanovi za železničko osoblje ili druge stanbene zgrade, ali ne samo što je ta delatnost bila neznatna, već se ni »najuglednije« zgrade ne mogu, po mome mišljenju, uporediti sa onima koje danas podižu naše vlasti kako po broju, tako i, naročito, po načinu kako i za koga se podižu. Železničko »osoblje«, ili stanbene zgrade za »narod« širok je pojam naročito u kapitalizmu, i on ima različitu socijalnu osnovu. Kako, dakle, Gradski narodni odbor u Mostaru shvata na konkretnoj građevinskoj aktivnosti, u pogledu smještaja itd. tu društvenu kategoriju? Ja sam nedavno u Strnišću vidio veliku stanbenu građevinsku aktivnost, koju srećemo svugdje u zemlji. Sami po sebi ti građevinski objekti nisu mi mogli reći cijelu istini. Međutim, vidio sam da se to podižu, — da će tu uskoro nići — radnički stanovi, stanovi za ljude u proizvodnji, da će biti moderni i udobni: obično sa dvije sobe, kuhinjom, pretsobljem, kupatilom i ostalim prostorijama, parketirani, sa centralnim grijanjem i električnim šporetima, a sa relativno niskom kirijom. Da li je tako nešto bilo moguće ostvariti za obične ljude iz proizvodnje u staroj Jugoslaviji? Jasno da nije. Nama je jasno da još danas nije moguće za sve ljude u proizvodnji, za sve trudbenike podignuti takve stanove. Ali ko može kazati da se u ovome do sada učinjenom, i u onome što se radi, ne vidi podizanje društvenog standarda ko može reći da se u ovom detalju ne vidi napor i jasno, pravilno obilježen naš put u srećniju budućnost, put koji više nije samo potencijalna, moguća ,već realna stvarnost.

Nedavno je, 20 aprila, na Drugom kongresu sindikata rudara Jugoslavije, u ime Centralnog komiteta KPJ i Savezne vlade govorio drug Tempo. On je u svome pozdravnom govoru naveo u tom pogledu nekoliko karakterističnih primjera: Seljaci iz Titogradskog i Cetinjskog sreza poslali su Ministarstvu rudarstva uzorke ruda iz svojih krajeva. I analiza je pokazala da se radi o željeznoj rudači; analiza uzoraka, koje su, isto tako na svoju inicijativu, poslali seljaci iz Makedonije, pokazala je da se radi o bakarnoj rudi, o bogatim nalazištima kamene soli itd., a u Srbiji da se radi o olovno-cinkanim rudama, o uljnim škriljcima, o bakarnim rudama, o uglju vrlo dobrog kvaliteta itd., seljaci iz Vojvodine pisali su da već treći put sade voćnjak, a stabla ne mogu da se prime i pretpostavljaju da bi na tom prostoru Apatin-Srbobran mogla da bude nafta. Zar onda takvom našem čitaocu iscrpno govori samo ovako zabilježena činjenica: »Istovremeno podiže se Institut za poljoprivredna istraživanja.« Ova činjenica dorečena do kraja bila bi potpunija i rekla bi mnogo više. Polazeći od lenjinističkog učenja o kompleksnom razvitku privrede u socijalizmu, o razmještaju proizvodnih snaga, naša Partija odbacuje buržoaska shvatanja o proizvodnim i potrošnim rejonima. Zato ona poduzima mjere koje će u tom pogledu preobraziti naše krajeve kao što su Dalmacija, Lika, Crna Gora i dr. Jedan iz niza tolikih napora naše vlasti i naroda je, na primjer, i podizanje tog Instituta za poljoprivredna istraživanja, koji će istraživanjem poljoprivrednih kultura kojima pogoduju klima i tle Hercegovine znatno doprinijeti da Hercegovina od p a s i v n e postane a k t i v n a poljoprivredna oblast.

Da li je dovoljno i pravilno kazati samo da su podignute, recimo, dvije rudarske kuće? Po mome mišljenju nije. U ovoj, trećoj i presudnoj godini Plana, pitanje proizvodnje u rudarstvu, a u vezi s tim briga za ljude rudare, jedna je od prvih briga naše vlasti. Rudarska proizvodnja će našoj zemlji preko spoljne trgovine olakšati nabavku mašina i drugih artikala, neophodnih za industrijalizaciju i elektrifikaciju zemlje, dok će poljoprivredni proizvodi ostati za podizanje našeg standarda. Iz te perspektive onda treba prići tome problemu i utvrditi da li je bilo moguće i više učiniti u tom pogledu za rudare toga kraja.

Nižući tako samo činjenice, ne objašnjavajući ih, ne sagledavši ih u vezi sa cjelinom, pisac dopisa prirodno pribegava arhaičko-besadržajnim frazama koje ne mogu da osmisle činjenice, da im dadu idejno-političko osvetljenje. Kako to izgleda? Članak počinje ovako: »Mostar je po svom izgledu tipično starinski grad, onakav kakvim ga prikazuju uvek iste razglednice sa panoramom Neretve i krševitim obalama, belim vitkim mostom i spletom uskih sokaka između niskih starinskih kuća. Uz tu sliku povezivala se u svesti i pretstava o nekom, reklo bi se, izuzetnom životu tipične hercegovačke varoši, koji pristaje uz takav kolorit, sa svim onim posebnim odlikama po kojima je Mostar poznat iz usmenog predanja ili književnosti«. Pošto su izređane činjenice date su na kraju slične rečenice, koje zvuče kao fraze: »Mostar je po svom svakodnevnom životu prestao da bude starinski grad kakvim ga prikazuju razglednice«. Kroz mnoge činjenice građevinske djelatnosti pisac članka trebalo je da pokaže kako se stvara novi grad kao privredni i kulturni centar jedne oblasti, jednom kratkom, ali ne površnom analizom te djelatnosti. Idejnost i političnost, kako sam pokušao da objasnim, mora da rezultira iz analize, iz objašnjenja činjenica u članku, ma bio članak i informativan.

Reportaža »Kod zadrugara u Bačkoj«, objavljena u 14 broju »Književnih novina«, takođe je jedna od takvih reportaža koje čitaocima ne daju na svoj — osoben reporterski, — način potpunu i istinsku pretstavu o velikoj bitci na socijalističkom preobražaju u našoj zemlji. Zašto takva reportaža, i pored tačno navedenih činjenica, živog i interesantnog slikanja života i rada ostaje na površini zbivanja, nedovoljno je idejna i politična?

Slično kao i u pomenutom članku, u ovoj reportaži zadruge su tretirane izolirano od cjelokupnog našeg napora na socijalističkom preobražaju zemlje. Cilj zadruge, kolektivne poljoprivrede nije u tome da bi samo zadrugari bolje živjeli, već da bi bolje živjeli i drugi trudbenici naše zemlje. Inokosna poljoprivreda danas postaje kočnicom našeg privrednog, naročito industriskog razvitka, dok mu zadružna omogućuje i uslovljava dalji, brži uspjeh. Zbog toga zadruge ne niču spontano i same od sebe. Njihov razvitak pomaže država; zato i zadrugari nijesu indiferentni prema problemima i brigama državne vlasti i imaju svoje moralno-političke i druge obaveze prema njoj. Ma da se taj preobražaj na selu, naročito poslije II plenuma CK KPJ vrši brzo, on se ne vrši pravoliniski, mirno, bez teškoća — »s pjesmom«. Na selu još živi kulak, ostatak kapitalističke klase na selu. Njega Partija ne miluje, već svjesno vodi borbu — danas na jedan, sutra na drugi način — da bi ga vremenom likvidirala kao klasu. Zato ni kulak ne miruje, već na različite načine vodi borbu protiv države i zadruge. Pored kulaka i siromašnog seljaka postoji i srednje seljaštvo, najmnogobrojnije seljaštvo na našem selu. Ta raznolika socijalno-ekonomska struktura sela nužno rađa raznolike osobine i reakcije na politiku Partije i Vlade u rekonstrukciji poljoprivrede. Prema tome na našem selu nije raj zemaljski za sve, niti je moguće jedinstvo svih tih klasa i grupa pod krovom jedne kuće. Na našem selu nema veselinovićevske idile. Reporter, kao i pisac članka, sve ove momente i zakonitosti toga razvitka ne može dati u jednom napisu: On bio bi smiješan, jer tek tada ne bi ništa rekao. Alj on mora umeti da uoči i izrazi ono bitno i novo u odnosima i ljudima, ono mora poznavati te momente, te zakonitosti da bi mogao sagledati mjesto, ulogu i značaj problematike koju obrađuje, i konačno, da bi tako mogao ostvariti svoj cilj: da da pravu, potpunu istinu, koja bi onda kao takva imala svoj idejni i političko-agitacioni uticaj.

Koliko je god važno da vidimo podizanje životnog standarda zadrugara, tj. radnog naroda, nama je važno da vidimo i to koliko će, recimo zadrugari »Pobjede«, »Crvene zvijezde« iz bačkog sela Dobro Polje sa svoje strane doprinijeti podizanju standarda trudbenika grada žitom i drugim poljoprivrednim proizvodima. U prvomajskoj paradi mi smo vidjeli da trudbenici sela vode o tome računa. Pored parola oni su ispisali svoje obaveze koliko će ove godine dati više poljoprivrednih proizvoda državi nego prošle godine, itd.

Uz stvarno kvalitetne napise kakve sve više čitamo u našoj dnevnoj štampi nailazimo i na članke i reportaže u kojima se ne vidi svjesna uloga Partije, njena politika u određenom periodu vremena, na određenom sektoru privrede ili života; kroz taj isječak stvarnosti koji obrađuju, ili o čemu pišu ne vidi se da je to samo isječak, da je to samo jedan dio preobražaja kojim rukovodi Partija na svim linijama, po svim sektorima u čitavoj državi.

Činjenica u reportaži ili članku još uvijek, dakle, nije potpuna istina ako nije analizirana, ako nije objašnjena u vezi, u uzajamnoj zavisnosti i uslovljenosti sa drugim činjenicama; tačnije, bez obzira u kojoj formi se daje, činjenica još nije potpuna istina, ako nije, uzeta kao posebno, sagledana kao dio opšteg, u zavisnosti od drugih pojava. Samo tako može se argumentirati jedna konkretno-istoriska istina, a sama ta istina tek tako će djelovati na čitaoca. Da bismo drugima objasnili taj preobražaj, ma u kome vidu se on ogledao, da bismo im taj preobražaj učinili shvatljivijim, da bismo uticali na još jači elan i požrtvovanje u radu na suštinskom mijenjanju lica naše zemlje i života ljudi, parafrazirajući jednu Marksovu misao, možemo reći, da pisac članka ili reportaže treba najprije sebi da potpuno objasni pojave koje je uočio, i koje treba zaista dobro da uoči, da bi mogao to objasniti učesnicima u revolucionarnom preobražaju. Zato, umjesto da činjenice vladaju nama, moramo mi vladati činjenicama.

To je, po mome mišljenju, prvi uslov za dobar članak ili reportažu.

Nusret SEFEROVIĆ

BIBLIOGRAFIJA

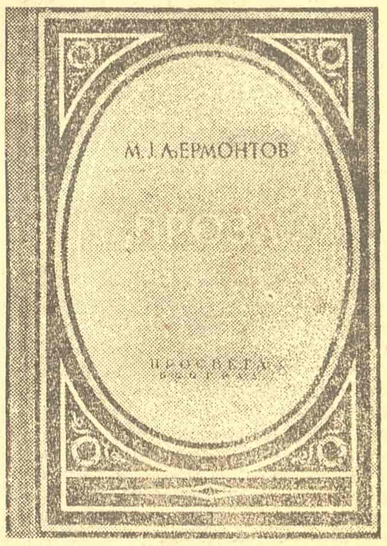

M. J. Ljermontov: Proza. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1949, ćirilicom strana 343, cena ? U ovoj knjizi objavljene su sledeće novele Ljermontova: »Vadim«, »Knjeginja Ligovska«, »Junak našeg doba«, »Ašik-Kerib«, »Panorama Moskve«. Preveli Dr Miloš Moskovljević i Svetozar Matić. Predgovor E. Mihajlove.

V. Katajev: Cvetak-sedmolistak, bajka. Izdanje »Prosvete«, Beograd, ćirilicom, strana 28, cena 9 dinara. Preveo Sergije Slastikov.

O. Bihalji-Merin: Osvajanje neba. Izdanje »Prosvete«, Beograd, strana 327, ćirilicom, cena 92 dinara. Novo prerađeno izdanje knjige o avijaciji. Ovo delo pojavilo se prvi put pre 12 godina u staroj Jugoslaviji i bilo prevedeno na francuski, engleski, nemački, holandski i danski.

*

Istoriski arhiv Komunističke partije Jugoslavije Tom I. knjiga II. »BORBA«. Izdanje Istoriskog arhiva CK KPJ, Beograd, 1949, latinicom, strana 508, cena 8 dinara.

REDAKCIONI ODBOR:
Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE

Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.

Rukopisi se ne vraćaju.

Broj čekovnog računa 1—9060378

Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd Dečanska 31.